

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lindita Filipiová

Přídavná jména na druhém stupni základních škol

Olomouc 2021

vedoucí práce: Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Přídavná jména na druhém stupni základních škol vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

28. 4. 2021

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Mgr. Luboši Veselému, Ph.D. za zpětnou vazbu a cenné rady při psaní této bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat svým rodičům, prarodičům, přátelům a svému budoucímu muži, kteří mě po dobu mého studia podporovali.

Obsah

Úvod	6
1. Adjektiva	7
1.1 Stupňování adjektiv	8
1.1.1 Pozitiv	8
1.1.2. Komparativ	9
1.1.3 Superlativ	10
1.1.4 Dubletní tvary při stupňování adjektiv	10
1.1.5 Nestupňovatelná adjektiva	11
1.2 Kvalitativní a relační adjektiva	12
1.2.1 Kvalitativní adjektiva	12
1.2.2 Relační adjektiva	12
1.3 Účelová a dějová adjektiva	13
1.3.1. Adjektiva účelová	13
1.3.2 Adjektiva dějová	14
1.4 Desubstantivní adjektiva se sufixy <i>-ní</i> , <i>-ný</i>	15
1.4.1 Sufix <i>-ní</i>	15
1.4.2 Sufix <i>-ný</i>	16
1.4.2. Sufix <i>-ní</i> a <i>-ný</i> jako konkurenti	17
2. Dotazníky	19
2.1 Cvičení číslo 1	19
2.1.1 Hrubý	21
2.1.2 Zadní	24
2.1.3 Snadný	27
2.1.4 Hebký	31
2.2 Cvičení číslo 2	34
2.3 Cvičení číslo 3	36

2.4 Cvičení číslo 4	37
2.5 Cvičení číslo 5	41
2.5.1 Srdeční	42
2.5.2 Srdečný	43
2.5.3 Prodejní.....	44
2.5.4 Prodejný.....	45
2.5.5 Obecný.....	46
2.5.6 Obecní.....	47
2.6 Celkové zhodnocení	49
Závěr.....	50
Seznam použité literatury	51
Seznam tabulek.....	53
Seznam obrázků.....	54
Abstrakt	55
Abstract.....	56

Úvod

Podstatou a hlavním zkoumaným objektem této bakalářské práce jsou žáci na druhém stupni základních škol a jejich povědomí o adjektivech, zejména o některých námi vybraných morfologických kategoriích a zvláštích u nich se vyskytujících.

Na základě literární rešerše v teoretické části a prozkoumání učebnic druhých stupňů základních škol jsme si vybrali některé kategorie adjektiv, které budeme zkoumat a které poté aplikujeme v části praktické, tedy v dotaznících, na respondenty tak, abychom zjistili, jak široce mají jevy probrané a jak je umí v jednotlivých cvičeních aplikovat.

První zkoumanou oblastí budou adjektiva, která je možno stupňovat. V této kapitole se zaměříme na tvoření komparativu a superlativu, na konkurenci sufixů a prefixů při jejich tvorbě a zejména na problematiku dubletních tvarů při stupňování. Dubletní tvary komparativu a superlativu jsou jednou z pěti částí dotazníku, kterou budeme zkoumat, a to zejména jakým způsobem jsou dubletní tvary tvořeny a k jakým záměnám při tvoření u nich dochází.

Od stupňování adjektiv se přesuneme k otázce stupňování za normálních okolností nestupňovatelných adjektiv. Na základě literárních znalostí si určíme ta adjektiva, která tento proces umožňují, avšak pouze v určitém kontextu, v přeneseném významu. V dotazníku pak budeme zkoumat, jak jsou schopni žáci posoudit onu možnost stupňování při implementaci adjektiv do jasně vypovídajících vět.

Prozkoumáním problematiky adjektiv kvalitativních a relačních, způsobem jejich tvorby a možnostmi jejich použití zahrneme do dotazníku cvičení, ve kterém budeme pozorovat, jak se mezi sebou tato adjektiva prolínají a zaměňují.

Velmi často zaměňovanými skupinami jsou adjektiva účelová a dějová, kterým se v této bakalářské práci budeme také věnovat. Po jejich prozkoumání s pomocí odborné literatury a učebnic druhých stupňů z nich vycházejících dosadíme do dotazníku cvičení, ve kterém budeme tuto problematiku pozorovat na základě jednoduchých vět připouštějících vždy pouze jednu správnou odpověď.

Poslední zkoumanou oblastí této práce jsou adjektiva končící sufixy *-ní* a *-ný*, zejména jejich konkurence mezi sebou. V posledním cvičení dotazníku budeme hodnotit, jak jsou studenti schopni mezi sebou tyto kategorie odlišit a správně dosadit dvojici slov k nim patřící.

1. Adjektiva

Přídavná jména, adjektiva, se řadí mezi plnovýznamové ohebné slovní druhy. Jejich základní úlohou v jazyce je, že pojmenovávají vlastnosti substancí. Tyto vlastnosti však pojmenovávají jako příznak, který není gramaticky dynamický, nelze ho, jako je tomu u sloves, chronologizovat, neboť adjektiva nevyjadřují gramatický čas.¹ Jako substancí označujeme živé objekty a neživé úkazy. Mezi živé objekty patří osoby a zvířata, mezi neživé se řadí konkrétní i abstraktní jevy.²

Adjektiva se dělí na dvě skupiny, a sice na odvozená a neodvozená. Neodvozená zpravidla vyjadřují vlastnost v užším slova smyslu, většinou pojmenovávají, jaký označovaný objekt je, tedy jeho barvu, velikost, jakost. Mnohem více je však adjektiv odvozených, a to nejčastěji pomocí přípon, méně častěji předpon, a v malém procentu i skládáním. Odvození probíhá ze substantiv (adjektiva desubstantivní), z verb (adjektiva deverbativní), z příslovcí (adjektiva deadverbiální) a z adjektiv, tedy z nich samých (deadjektivní přídavná jména). Adjektivum může vzniknout i přejímáním z cizích jazyků. Nejčastěji k tomu dochází spojením cizího základu s domácím sufixem.³

Adjektiva ve větě primárně plní funkci atributu kongruentního, tedy přívlastku shodného. Jako příklad lze uvést slovní spojení *červená střecha*, kdy adjektivum *červená* je zde v pozici kongruentního atributu a se substantivem, ke kterému se vztahuje, je shodné v rodě, čísle a pádě. Druhé nejčastější zastoupení ve větě mají adjektiva v podobě jmenné části přísudku, tak zvaný přísudek jmenný se sponou. Příkladem lze uvést větu: „*Prokop je moudrý.*“, kdy právě ono adjektivum *moudrý* zastává jmennou část přísudku. Mohou být též doplňkem: „*Anička navštívila kamarádku nemocná.*“⁴ V takovém případě rozvíjí adjektivum *nemocná* podmět i přísudek.⁵

Jelikož se adjektiva řadí mezi ohebné slovní druhy, lze je skloňovat, rozlišovat u nich singulár a plurál, řadit je k jednotlivým rodům a vzorům. Z hlediska morfologické

---

¹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

³ HAVRÁNEK, Bohuslav a JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 1996. s. 80. ISBN 80-7168-306-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2a3fd594-8fb5-481a-a56e-3776889472df>

⁴ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

⁵ Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © Masarykova univerzita, Brno 2012 [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DOPLN%C4%9AK>

formy se dělí na jmenné, složené a smíšené, přičemž složená deklinace adjektiv se dále dělí na tvrdou a měkkou. U jmenné deklinace adjektiv již v současnosti hovoříme pouze o zbytku tvarů, které se zachovaly. Užívají se nejčastěji v maskulinní podobě v rámci frazémů, například: *bud'te tak laskav*, nebo jako součást příčestí trpného, například *bude udělán*.⁶ Tato adjektiva se neobjevují v pozici přívlastku. Buď jsou používána jako jmenná část přísudku, nebo jako doplňky.⁷ Složená deklinace adjektiv se dělí na tvrdý typ skloňování užívající vzor mladý a měkký typ skloňování se vzorem jarní. Smíšeným skloňováním se vyznačuje skupina adjektiv přívlastňovacích, u kterých je využíván typ *otcův* a *matčín*. Samostatnou skupinu tvoří adjektiva nesklonná, která, ačkoliv byla přejata a přeložena z cizích jazyků, zůstávají nesklonnými.⁸

1.1 Stupňování adjektiv

Ke stupňování přídavných jmen dochází z toho důvodu, aby bylo možno vyjádřit různou míru vlastnosti, jejímž záměrem je primárně srovnání.⁹ V českém jazyce je pouze asi 6 % adjektiv, která se dají stupňovat. Jedná se tedy o cca čtyři tisíce přídavných jmen. Pouze zhruba 3 % adjektiv tvoří všechny tři tvary při jejich stupňování. Ačkoliv se mezi stupňovatelná adjektiva řadí jen malé procento ze všech existujících, jejich četnost užití je oproti zbylým velmi vysoká.¹⁰ Zbylá adjektiva z různých důvodů stupňovat nelze, více se tomuto budeme věnovat v kapitole 1.1.5. Rozlišujeme první stupeň – *pozitiv*, druhý stupeň – *komparativ* a třetí stupeň – *superlativ*.

1.1.1 Pozitiv

Prvním stupněm adjektiv je *pozitiv*, latinsky *gradus positivus*, který vyjadřuje „základní hodnotu nedynamického kvalitativního příznaku substance“.¹¹ Pozitiv vyjadřuje základ adjektiva, který dle potřeb umožňuje srovnání oné základní hodnoty s hodnotou vyšší.

---

⁶ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

⁷ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

⁹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

¹⁰ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

¹¹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

Za vyšší hodnotu lze považovat nejen tak zvanou gradaci maxima, například *velký – větší*, ale i gradaci minima: *malý – menší*.¹²

1.1.2. Komparativ

Druhý stupeň přídavných jmen, komparativ, je nejčastěji tvořen tvarotvornou příponou, tedy sufixem *-(ej)ší/- (ěj)ší, -(č)í* z tvarotvorného základu, například *hezčí, milovanější, chlupeatější, zazší*, atd. Při stupňování může také docházet ke konsonantické alternaci, kdy se jedna souhláska mění na jinou, například u adjektiva *hezký* vytvoříme komparativ změnou konsonantu na *hezčí*, pozitiv *suchý* na *sušší* a podobně.¹³

Při stupňování adjektiv se tvoří i nepočtená skupina, ve které je komparativ tvořen ze supletivního kořene, nebo je stupňování ještě jinak nepravidelné. Tento jev se označuje jako *supletivismus*. Ačkoliv těchto supletivních komparativů není mnoho, jejich užití v českých textech je velmi četné, tudíž tvoří až čtvrtinu všech používaných adjektiv.¹⁴ Příkladem lze uvést adjektiva *dobrý – lepší, špatný – horší*, kde pozorujeme tvoření komparativu z onoho supletivního kořene.¹⁵

Primární funkcí komparativu je vyjádření intenzity nedynamického příznaku, přičemž musí být zachováno to pravidlo, že intenzita je:

1. něco, co je vyšší než normální hodnota, ale zároveň není hodnotou nejvyšší,
2. nebo něco, co je nižší oproti základu, ale zároveň ne mírou nejnižší.

Úlohou komparativu je tedy vyjádření středního stupně při stupňování adjektiv.¹⁶

Stejný tvar, jaký se užívá pro komparativ, se užívá také pro tak zvaný *absolutní komparativ* neboli *elativ*. Setkáme se s ním zhruba v jedné desetíně všech případů tvarů druhého stupně. Elativ nesrovnává různé stupně vlastností navzájem, jeho podstatou je srovnání hypotetické obvyklé hodnoty, přičemž se často pojí s výrazy *spíš/spíše*. Elativ často vyjadřuje nižší míru vlastnosti oproti základní hodnotě, nikoliv míru vyšší. Například ve větě: „*Měla delší blond vlasy.*“ adjektivum *delší* označuje skutečnost, že vlasy byly delší, než je obvyklé, nikoliv že byly dlouhé. Nevyjadřujeme zde tedy obvyklou posloupnost tvarů *dlouhý – delší – nejdelší*, ale tvoříme nezvyklou stupnici

---

¹² ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

¹³ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

¹⁴ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

¹⁵ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

¹⁶ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

tvareů *dlouhý – delší – dlouhý*.¹⁷ Nejčastěji se absolutní komparativ užívá k eufemizaci, kdy užití tvaru pozitivu by mohlo být vnímáno jako neadekvátní. Příkladem takového jevu je například nahrazení spojení *stará žena za starší žena*. Tím vneseme určitou zdvořilost a zachování úcty při vyjadřování se o starých lidech, zejména o ženách, kde hovořit o věku je považováno za neslušné.¹⁸

V některých větách může mít komparativ význam vyšší míry než superlativ. V takovémto kontextu věty pak superlativ pozbývá své platnosti: *Moje matka je dvakrát starší, než nejstarší sestra mé kamarádky*.¹⁹

1.1.3 Superlativ

Třetím tvarem, který adjektiva při stupňování tvoří, je superlativ, tedy stupeň zastávající nejvyšší intenzitu příznaku. Tvoří se připojením předpony *nej-* k již utvořeným tvarům komparativů: *nejlepší, největší, nejhorší*.²⁰ Nejčastěji se pojí se spojkou *z*, například *nejlepší ze všech, nejhezčí ze třídy*, apod. Kromě předpony *nej-* mohou být superlativy tvořeny také předponou *sebe-* (*sebekrásnější, sebelepší*), *pra-* (*prapodivný*), *pře-* (*překrásný*) nebo předponou *super-* (*supermalý*).²¹

1.1.4 Dubletní tvary při stupňování adjektiv

Některá adjektiva mohou v komparativu a superlativu vytvářet dva různé tvary:

1. delší s příponou *-ejší, -ější*,
2. kratší tvary tvořené příponami *-ší / -čí* nebo *-í*.

Oba tvary adjektiv, jak v komparativu, tak v superlativu, jsou spisovně správné. Děje se to například u adjektiv *hrubý – hrubší / hrubější – nejhrubší / nejhrubější; zadní – zazší / zadnější – nejzazší / nejzadnější; snadný – snazší / snadnější – nejsnazší / nejsnadnější*. Je to dáno tím, že některé přípony se často při tvoření komparativu dostávají do pozadí a onen druhý stupeň se vytvoří příponou *-ší / -čí*. Tudíž se k pozitivu *snadný* připojením sufixu *-ší* vytvoří komparativ *snazší*, ale správně je i

¹⁷ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

¹⁸ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

¹⁹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

²⁰ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

²¹ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

snadnější, tedy připojení sufixu *-ější*.²² Existuje také skupina přídavných jmen, která jsou zakončena sufixem *-ký*, přičemž konsonant *-k-* se mění na *-č-*. K této změně tvarotvorného základu se připojuje koncovka *-í* a vznikají komparativy jako *mělčí* a *křepčí*, přičemž tyto tvary mohou opět alternovat, stejně tak, jako v předchozím případě, s tvary delšími připojením sufixu *-ější*, *-ější*. Komparativem k pozitivu *mělký* se stává jak *mělčí*, tak *mělčejší*, k pozitivu *křepký* vzniká alternace tvarů *křepčí* a *křepčejší*. V českém jazyce neexistuje žádné adjektivum v komparativu, které by současně končilo na *-ší* a *-čí* a které by se dalo mezi sebou volně zaměňovat.²³

1.1.5 Nestupňovatelná adjektiva

Existují přídavná jména, která stupňovat z různých důvodů nelze. Od přivlastňovacích adjektiv, ať už z důvodů formálních či sémantických, nelze tvořit komparativ a superlativ, stejně tak jako od přídavných jmen, která jsou odvozena od slovesných tvarů přítomných či minulých přechodníků. Stupňovat nelze ani adjektiva končící sufixy *-cí*, *-ší*, *-ější/-ější*.²⁴

Některá adjektiva nelze stupňovat z toho důvodu, že u nich nelze vyjádřit větší či menší intenzitu příznaku. Tuto problematiku je možné si ověřit například na adjektivu *kamenný*. V případě slovního spojení *kamenný stůl* nemůžeme utvořit komparativ. Jeden stůl nemůže být *kamennější* než druhý. Stejně tak v případě adjektiva *papírový* – *papírový drak* nemůže být *papírovější* než ostatní draci z téhož materiálu.

Výjimku tvoří pojmenování, která jsou užívána v přeneseném významu. Vlastnost neživé substance se přenesse na živý objekt, a tím vznikají právě ony tvary komparativů a superlativů od zdánlivě nestupňovatelných adjektiv. Příkladem takovýchto výjimek je například spojení *kamenná tvář*, kdy lze snadno říci o někom, že ji měl *kamennější*. Metaforicky přeneseme onu tvrdost kamene na výraz ve tváři. Toto slovní spojení se nejčastěji užívá při hraní karetní hry poker, kdy hráči nemohou dát najevo žádnou emoci ve své tváři, aby neprozradili, zda si vedou dobře nebo špatně. Stejně tak například u adjektiva *dřevěný* ve spojení opět s živým objektem lze tvořit komparativ *dřevěnější*. Tento stupeň adjektiva je možné užít například u slovního

---

²² HAVRÁNEK, Bohuslav a JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 1996. s. 82. ISBN 80-7168-306-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:27a7cf45-a867-4f7f-8b00-11241a442e09>

²³ Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

²⁴ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

spojení „*dřevnější noha*“ ve smyslu noha lidská, která je ztuhlá, rozhodně však není vyrobená ze dřeva.²⁵

1.2 Kvalitativní a relační adjektiva

Velká většina adjektiv vznikla odvozením ze substantiv nebo ze sloves. Není mezi nimi ostrá hranice, tudíž mezi sebou do jisté míry přecházejí. Kvalita je inherentní a tato adjektiva lze stupňovat, zatímco relace je vnější, nedá se kvantifikovat, a tudíž ani stupňovat. Adjektiva, která náleží do těchto dvou skupin, jsou odvozována především ze substantiv, a to převážně sufixací.²⁶

1.2.1 Kvalitativní adjektiva

Adjektiv, která nevznikla odvozením, není mnoho a často mezi sebou tvoří antonymní dvojice, např. *veselý – smutný*, *chytrý – hloupý*, *velký – malý*. Těmito adjektivy se vyjadřuje kvalita těch skutečností, které jsou označovány podstatnými jmény. Tato kvalita je buď trvalá nebo aktuální. Právě z tohoto důvodu vyjádření kvality je tato skupina adjektiv označována jako kvalitativní. Je možné je stupňovat, užívat ve všech rodech a skloňovat se substantivem, ke kterému se zrovna váží.²⁷

1.2.2 Relační adjektiva

Pokud je přídavné jméno odvozeno ze substantiva, vyjadřuje zpravidla určitý vztah k vlastnosti, kterou pojmenovává, k samotnému obsahu substantiva, ze kterého vzniklo. Adjektivum *čtvercový*, a zejména jeho význam, je odvozeno ze vztahu k substantivu *čtverec*. Z těchto popsaných důvodů se zmiňovaná skupina adjektiv nazývá relační, která se často označují také jako vztahová. K této skupině se řadí i adjektiva *posesivní* (přivlastňovací), jejichž vztah je přivlastněn k základu, ze kterého vznikla, např. *babiččina šála*, *otcův bratr*, dále adjektiva *dějová* (např. *tekoucí potok*), okolnostní (*nynější žena*), nebo adjektiva založená na odkazu k jiné vlastnosti (*nevelká postel*).²⁸ Relační adjektiva jsou také charakterizována tím, že v prvotním významu se nedají měrově odstupňovat, pokud se nejedná o přenesený význam, nebo specifický komunikační efekt – viz příklady *prkenný*, *papírový*, *čokoládový* apod. Současně z nich

---

²⁵ Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

²⁶ HLUBINKOVÁ, Zuzana. Tvoření adjektiv. *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*, 2013, 117-149.

²⁷ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

²⁸ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

nelze vytvořit obecný název vlastnosti, jako tomu bylo u adjektiv kvalitativních, kdy z adjektiva *chytrý* lze vytvořit označení vlastnosti – *chytrost*.²⁹

1.3 Účelová a dějová adjektiva

Skupiny adjektiv, která se derivují ze sloves, lze rozdělit na paradigmatické a neparadigmatické. Paradigmatickými označujeme ta, jež jsou odvozena pravidelně z určitého slovesného tvaru, a to pomocí adjektivní koncovky. Toto odvozování probíhá:

- z tvaru participia trpného, tak ze slovesa *napsán* vzniká adjektivum *napsaný*;
- z přítomného přechodníku, kdy ze slovesa *volajíc* vznikne adjektivum *volající*, nebo z tvaru *sázejíc* vzniká *sázející*;
- z tvaru přechodníku minulého, příkladem uveďme *udělavši*, ze kterého vzniká *udělavší*.³⁰

Pokud je adjektivum derivováno ze slovesného kmene pomocí slovo tvorného sufixu, označujeme ho jako neparadigmatické.³¹

1.3.1. Adjektiva účelová

Tato skupina adjektiv končící sufixem *-cí* je charakterizována tím, že pojmenovává určitou vlastnost, která je vymezena dějem takového slovesa, ze kterého je toto adjektivum odvozeno. Tuto problematiku si můžeme lépe vymežit příkladem adjektiva *parkovací*, které je odvozeno od slovesa *parkovat*. Adjektivum *parkovací* pak může označovat velké množství vlastností: vlastnost objektu (*parkovací hodiny*), místa (*parkovací stání*), děje (*parkovací manévr*), instituce (*parkovací společnost*) nebo abstraktního pojmu (*parkovací poplatek*). Méně časté je pojmenování vlastností osoby, například od slovesa *pojišťovat* utvoříme adjektivum *pojišťovací*, které použijeme ve spojení *pojišťovací agent*.³²

Vzhledem k tomu, že tato adjektiva, která jsou odvozena ze sloves, často plní účel uskutečnit nějaký děj, říká se jim adjektiva účelová, například *testovací sada*, tedy sada s účelem testovat. Pokud se spojí účelové adjektivum se substantivizovaným

---

²⁹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

³⁰ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

³¹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

³² ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

dějem, hovoříme o vztahu dvou dějů, kdy jeden děj je účelem děje druhého, například *zkušební jízda*, kdy *zkušební* zastává pozici účelového adjektiva a *jízda* onen substantivizovaný děj, jelikož toto substantivum vzniklo ze slovesa *jezdit*. Z toho plyne, že *jízda* je prostředkem k realizování účelu *zkoušení*, například automobilu.³³

Účelové adjektivum se nemusí pojít pouze s dějovými výrazy, ale může dojít ke spojení s pojmem abstraktním, s institucí, s osobami, nebo může označovat vlastnost objektu. Tyto vlastnosti pak adjektivum účelové vymezuje vzhledem k ději, kdy charakterizovaná skutečnost je jeho:

- subjektem, přičemž subjekt může být jak živý tak neživý – například *testovací pilot*, kdy pilot testuje, tedy je subjektem testování;

- prostředkem, například *opalovací krém*, jež sám o sobě neopaluje, ale je přímým prostředkem k opalování;

- objektem, například *plnicí pero* jako nástroj, který je plněn;

- místem, které lze demonstrovat na příkladu spojení slov *odkládací stolek* – na stolek se odkládají věci.³⁴

Účelová adjektiva jsou nejčastěji tvořena od nedokonavých a tranzitivních sloves všech morfologických typů, kromě těch, jež jsou tvořeny kmenotvorným sufixem *-nou-*, který se pojí se slovesy dokonavými a intransitivními. Sufix *-cí* se připojuje k infinitivnímu kmeni, například ze slovesa *čerpat* vznikne účelové adjektivum *čerpací*. U sloves, která jsou jednoslabičná a mají dlouhý kmenový vokál, se tento vokál při tvorbě účelového adjektiva krátí, tak například ze slovesa *hrát* vzniká *hrací*, nebo z verba *psát* vznikne *psací*. Ta slovesa, která mají kmenotvorný sufix *-i-*, tento vokál zachovávají krátký. Vznikají účelová adjektiva *dělicí (čára)*, *čisticí (prostředek)*, *trávicí (soustava)*, *mrazicí (box)*, *balicí (papír)*, *hasicí (přístroj)* a podobně.³⁵ Toto jsou adjektiva, která se nejčastěji dostávají do konfliktu s adjektivy dějovými.

1.3.2 Adjektiva dějová

Od adjektiv účelových se dějová odlišují tím, že jsou utvořena z přítomného přechodníku. Liší se pouze délkou samohlásky před sufixem *-cí* a jejich hlavní úlohou

³³ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

³⁴ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

³⁵ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

je, že vyjadřují nějaký děj.³⁶ Pokud máme účelové adjektivum *balicí* ve spojení *balicí papír*, jak jsme již zmínili, adjektivum zde slouží jako vyjádření účelu onoho papíru. Problematiku dějového adjektiva lze demonstrovat na slovním spojení: *muž balicí dárek*. Zde je jasně poznat, že muž je vykonavatelem děje, proto adjektivum dějové.

1.4 Desubstantivní adjektiva se sufixy *-ní*, *-ný*

Obecně lze rozdělit desubstantivní adjektiva na dvě skupiny. První skupinou jsou paradigmaticky tvořená posesivní adjektiva, která mají jeden obecný relační význam přivlastňování. Buďto jsou odvozována bez omezení od maskulin sufixem *-ův* (*kamarádův*, *předsedův*, *strýcův*), nebo od feminin sufixem *-in* (*matčín*, *sestřín*, *kytaristčín*). Skupinu druhou tvoří relační adjektiva, která jsou neparadigmaticky tvořená, mají různé relační významy a jsou odvozována řadou různých sufixů, kdy mezi nejčastěji zastoupené můžeme uvést sufix *-ní*, *-ný*, *-ový*, *-ský* / *-cký*, *-atý* / *-itý*.³⁷

1.4.1 Sufix *-ní*

Jak již bylo zmíněno, adjektiva odvozená sufixem *-ní* se řadí mezi relační, neparadigmaticky tvořená. Příkladem nejfrekventovanějších adjektiv s tímto sufixem je *školní*, *jarní*, *hudební*, atd. Způsob tvoření adjektiv s tímto sufixem se řadí mezi středně produktivní. Míru produktivity snižuje konkurence s derivací sufixem *-ný* a se značně produktivním *-ový*.³⁸

Substantiva zakončená na *-ace* a od nich odvozená desubstantivní adjektiva se sufixem *-ní* se řadí mezi zvláštní typy. Jako příklad takového odvození je substantivum *interpretace* a od něj utvořené adjektivum *interpretační*. Dále můžeme uvést *operace* – *operační*, *komunikace* – *komunikační*, nebo například *regenerace* – *regenerační*. Některá adjektiva tohoto typu mají v současném českém jazyce své konkurenty. Jsou jimi adjektiva zakončená na *-ivní*, ve kterých je součástí kmene sufixální složka *-tiv-*. Příkladem takového typu je slovo *informativní* (pro srovnání lze uvést anglické slovo *informative*, či německé *informativ*, ze kterých je jasně patrné, že sufixální složka *-tiv-* je zachována). Mezi těmito dvěma zvláštními typy adjektiv může docházet k velkým rozdílům při použití. Například mezi adjektivy *vegetativní* a *vegetační*. Adjektivum

---

³⁶ HAVRÁNEK, Bohuslav a JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 1996. s. 80. ISBN 80-7168-306-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2a3fd594-8fb5-481a-a56e-3776889472df>

³⁷ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

³⁸ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

vegetativní lze spojit se substantivem *nervstvo*, kdežto adjektivum *vegetační* se substantivem *nervstvo* spojit nelze, pojí se například se substantivem *období*. Při neznalosti těchto dvou odlišných adjektiv může docházet k chybnému spojení slov, která nedávají smysl. Existují samozřejmě i typy adjektiv, jejichž význam je pro oba tvary stejný. Mezi tyto patří například *regulační* a *regulativní*, *transformační* a *transformativní* nebo *argumentační* a *argumentativní*. Významově shodná adjektiva se liší pouze v četnosti užívání jednotlivých tvarů, kdy mnohem častěji používaným je tvar končící na *-ční*.³⁹

Existují samozřejmě i adjektiva, která mají zakončení pouze na *-ivní*, nebo pouze na *-ční*. Příkladem přídavného jména končícího prvním sufixem je *charitativní*, *investigativní*. Příkladem druhého typu je *kvalifikační*, *resuscitační*, *intonační* a další.⁴⁰

1.4.2 Sufix *-ný*

Oproti adjektivům, která končí sufixem *-ní*, je tato skupina mnohem méně četná, jelikož většina z nich se z desubstantivních adjektiv, která měla patrný relační význam, více či méně lexikalizovala a přešla v kvalitativní adjektiva, například *podobný*, *hříšný*, *hlučný*, atd.⁴¹

Sufixem *-ný* se často odvozují adjektiva ze substantiv, která jsou zakončená na *-ina*. Nejsou to samozřejmě všechna, pouze některé jejich typy, např. *rodinný*, *bílkovinný*, *bylinný*. Příkladem takového substantiva, od kterého nemůže být adjektivum odvozeno sufixem *-ný*, je *kožešina*, zde se adjektivum tvoří výhradně sufixem *-ový* – *kožešinový*. Dalšími zástupci, ze kterých se často odvozuje pomocí popisovaného sufixu, jsou názvy krajinných útvarů, např. *rovinný*, *bažinný*, *hlubinný*. I zde se však setkáme s typy, které mohou být odvozeny pouze a jen sufixem *-ový*, např. *lavinový*.⁴²

Dalšími tvořenými adjektivy pomocí sufixu *-ný*, nebo jeho rozšířenou variantou *-el-ěný* jsou taková, která označují látku, ze které je složen objekt, jehož jsou přívlastkem různé kovy, např. *stříbrný*, *měděný*, *olověný*. Zde se však opět setkáváme s adjektivy tvořenými výhradně sufixem *-ový*, např. *kovový*, *zinkový*, nebo vzniklými konverzí, tedy přeměnou substantiva, při které nedochází k užití sufixu, např. *zlato* –

³⁹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁴⁰ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁴¹ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁴² ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

zlatý. Dalším atributem mohou být jiné látky, než jsou kovy, např. *vaječný*, *ovesný*, *mléčný*, atd.⁴³

Pravidelně tvořenými adjektivy sufixem *-ný* jsou kompozita názvů nauk končící na *-věda* nebo na *-pis*. Příkladem můžeme uvést *cestopisný*, *přírodovědný*, *zeměpisný*. Výjimku tvoří pouze *společenskovědní*.⁴⁴

1.4.2. Sufix *-ní* a *-ný* jako konkurenti

Obě tyto skupiny adjektiv, jak končící sufixem *-ní*, tak sufixem *-ný*, jsou v desítkách případů odvozené od jednoho stejného substantiva, nabývají však různých relačních významů i různých frekvencí jejich užití. Adjektiva odvozená pomocí sufixu *-ný* jsou často metaforická a jejich význam je tak oslaben či zcela odsunut do pozadí. Například adjektivum *čelný*, které je stejně jako adjektivum *čelní* utvořené ze substantiva *čelo*. Ve slovním spojení *čelný představitel* je původní význam slova *čelo* odsunut do pozadí, synonymem se stává slovo *přední*, původní spojitost s částí těla zaniká, a jde již pouze o metaforické přenesení. Dalšími příklady, které můžeme uvést, jsou varianty adjektiv *srdečný* – *srdeční*, *obecní* – *obecný*, *životní* – *životný*, atd.⁴⁵

Jinou variantou jsou adjektiva, která si v obou případech, tedy jak v zakončení na *-ní*, tak v zakončení na *-ný*, udržela svůj relační význam, avšak každé z nich se pojí s jinými substantivy. Příkladem takového vztahu jsou adjektiva *sluneční* a *slunečný*. U obou dvou lze vyjádřit jejich význam jako něco, co se týká slunce, nejedná se tedy o metaforické přenesení a podobně, avšak každé z těchto dvou přídavných jmen se pojí s jinými slovy. Adjektivum *sluneční* se pojí například se substantivy: *svit*, *brýle*, *záření*, *soustava*, apod. Záměna s adjektivem *slunečný* zde není možná, k němu náleží slova jako: *den*, *procházka*, *sobota*, apod.⁴⁶

Některá adjektiva utvořená sufixem *-ní* jsou desubstantivní, avšak jejich protějšek, adjektivum končící na *-ný*, může být jak desubstantivum, tak deverbativum, nebo pouze deverbativum. Tuto problematiku si můžeme demonstrovat na příkladu adjektiv *zábavní* a *zábavný*. *Zábavní* podnik je takový podnik, který poskytuje lidem zábavu, avšak *zábavný* zážitek je takový zážitek, který poskytl někomu zábavu a

⁴³ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁴⁴ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁴⁵ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

⁴⁶ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

zároveň ho zabavil. Dalšími příklady jsou páry adjektiv *prodejní* – *prodejný*, zde u adjektiva *prodejný* lze hovořit pouze o deverbativu, protože například *prodejný* člověk je člověk, který se prodává, nikoliv ten, který je na prodej, *dlužní* a *dlužný*, atd.⁴⁷

---

⁴⁷ ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

2. Dotazníky

Výzkum byl proveden kvantitativní metodou s použitím dotazníků. Veškerý jazykový materiál vyskytující se v dotaznících byl vybrán na základě prozkoumání učebnic pro druhé stupně základních škol, které byly vydané v souladu s RVP, tedy s Rámcovým vzdělávacím programem, který „*tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání.*“⁴⁸

Dotazovaných respondentů bylo 219. Jednalo se pouze o žáky osmých a devátých tříd základních škol, kteří by měli mít dle učebnic probráno veškeré učivo přídavných jmen, vyskytující se v jednotlivých cvičeních dotazníku. Pro sběr dat byly vybrány 3 základní školy. Základní škola Dobrovského, Základní škola Bedřicha Smetany a Základní škola Aloise Jiráska. Všechny tři školy se nacházejí ve městě Lanškrouně.

Sběr dat byl uskutečněn na jaře roku 2018, kdy také došlo k jejich vyhodnocení. Dotazníky byly anonymní a dobrovolné a slouží pouze pro potřeby této bakalářské práce.

V dotaznících je pěti cvičeními reflektována problematika popisovaná v teoretické části této bakalářské práce – dubletní tvary adjektiv, hodnotící a vztahová adjektiva, nestupňovatelná adjektiva, adjektiva účelová a dějová a konkurence sufixů *-ní* a *-ný*.

2.1 Cvičení číslo 1

V prvním úkolu jsme se zabývali problematikou dubletních tvarů při stupňování přídavných jmen. Po pročtení učebnic českého jazyka pro druhé stupně základních škol jsme vybrali taková přídavná jména, o kterých se tyto učebnice zmiňují a reflektují na nich danou problematiku dubletních tvarů, takže se s nimi dotazovaní přímo setkali. Z učebnice pro šestou třídu základní školy⁴⁹ jsme použili adjektivum *snadný* a *zadní*. Problematika stupňování adjektiva *snadný* se též objevila i v učebnici pro deváté třídy⁵⁰.

---

⁴⁸ Rámcové vzdělávací programy, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/rvp>

⁴⁹ KRAUSOVÁ, Zdeňka, Renata TERŠOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk 6: pro základní školy a víceletá gymnázia : [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-403-7.

⁵⁰ KRAUSOVÁ, Zdeňka, Martina PAŠKOVÁ, Jana VAŇKOVÁ, Pavel RŮŽIČKA, Helena CHÝLOVÁ a Martin PROŠEK. *Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-045-1.

Přídavné jméno *hebký* a na něm reflektovaná problematika dubletních tvarů při stupňování je zmíněno v učebnici pro sedmou třídu⁵¹. Adjektivum *hrubý* bylo použito z toho důvodu, kdyby měli respondenti všechny tvary správně utvořené, abychom zhodnotili, zda umí tento poznatek aplikovat i na přídavná jména neuvedená v učebnicích.

Respondenti měli na základě vět, ve kterých jsou vyznačena adjektiva, utvořit chybějící tvary pozitivu, komparativu nebo superlativu, popřípadě uvést všechny tvary druhého a třetího stupně, které dané adjektivum umožňuje. Použili jsme přídavná jména: *hrubý* – *hrubší* / *hrubější* – *nejhrubší* / *nejhrubější*; *zadní* – *zazší* / *zadnější* – *nejzazší* / *nejzadnější*; *snadný* – *snazší* / *snadnější* – *nejsnazší* / *nejsnadnější*. Všechna čtyři tato použitá přídavná jména umožňují tvořit u komparativu a superlativu dubletní tvary.

Zadání:

1. V následujících větách jsou tučně vyznačená přídavná jména. Tato přídavná jména vypiš na řádky pod sebe a vystupňuj je. Například *starý* – *starší* – *nejstarší*. Některá přídavná jména ale mohou mít více tvarů druhého a třetího stupně než jeden. Například *čistý* – *čistší* i *čistější* – *nejčistší* i *nejčistější*. Pokud tučně vyznačená přídavná jména mají více tvarů, vypiš je všechny.

*K přípravě tohoto moučníku nepoužívejte **hrubou** mouku. **Nejzazší** termín pro odevzdání referátu je 28. května. Příklad budu počítat raději přes Pythagorovu větu, jelikož je mnohem **snadnější**. Naše kočka má **nejhebčí** srst na světě.*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tabulka 1: Zadání č.1

⁵¹ KVAČKOVÁ, Jaromíra. *Český jazyk 7: učebnice*. 2., aktualiz. vyd. Brno: Nová škola, 2014. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-607-3.

2.1.1 Hrubý

Prvním zkoumaným objektem bylo adjektivum *hrubý*, použité v zadání v instrumentálu – *hrubou*. Správné stupňování adjektiva *hrubý* je následovné: komparativ *hrubší i hrubější*, superlativ *nejhrubší i nejhrubější*.

Z celkového počtu 219 dotazovaných mělo 30 žáků toto adjektivum správně vystupňované a použité všechny tvary, které dané adjektivum umožňuje. Dále mělo 167 žáků vystupňované adjektivum správně s použitím pouze jednoho z možných tvarů a z toho 14 jich uvedlo oba dva tvary komparativu a 4 oba dva tvary superlativu. 76 % studentů tedy mělo vystupňované adjektivum *hrubý* správně. Čtyři žáci toto adjektivum vůbec nevystupňovali.

Nejčastěji použitým komparativem byl tvar *hrubší*, který napsalo 160 žáků, tvar *hrubější* napsalo pouze 32 žáků. Dále se vyskytovaly chybné tvary *hrubčí, hrubčejší, hrupší a hrubšejší*. Superlativ *nejhrubší* správně použilo 145 žáků a *nejhrubější* 30 žáků. Dále se objevovaly chybně použité tvary *nejhrupší, nejhrubšejší, nejhrubčí a nejhrubčejší*.

Výsledky jsou početně i procentuálně zapsány v následujících tabulkách a grafech:

Správně:	Počet žáků:	Procentuálně:
Všechny dubletní tvary	30	13 %
Vystupňované	167	76 %
Celkově	197	89,9 %
2 tvary komparativu	14	6 %
2 tvary superlativu	4	1,8 %

Tabulka 2: Celkový výsledek adjektiva *hrubý*

Komparativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Hrubší</i>	160	73 %
<i>Hrubější</i>	32	15 %
<i>Hrubčí</i>	7	3 %
<i>Hrubšejší</i>	5	2,3 %
<i>Hrupší</i>	1	0,5 %
<i>Hrubčejší</i>	1	0,5 %

Tabulka 3: *hrubý* - komparativy

Modře jsou zbarvené správné tvary komparativu a superlativu, červeně jsou vyznačeny tvary, které respondenti chybně uvedli. U chybně uvedených tvarů se jedná o záměnu konsonantu *-š-* a *-č-*, nebo znělé a neznělé souhlásky *-b-* a *-p-*. U tvarů *hrubšejší* a *hrubčejší* jde o nadužití konsonantů *-š-* a *-č-*, tedy o nesprávné připojení sufixu *-ější* k tvarotvornému základu.

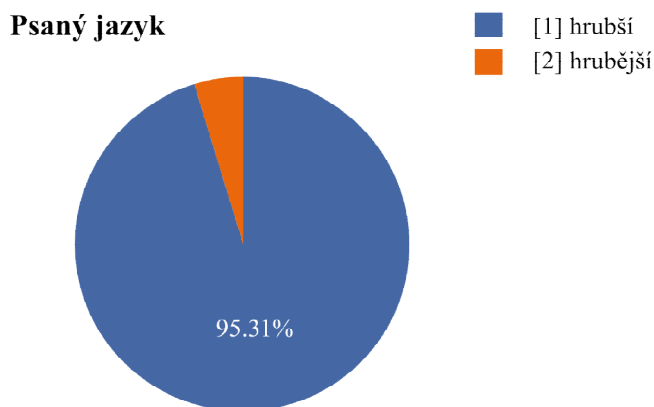
Superlativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Nejhrubší</i>	145	66 %
<i>Nejhrubější</i>	30	13 %
<i>Nejhrubčí</i>	7	3 %
<i>Nejhrubšejší</i>	3	1,4 %
<i>Nejhrupší</i>	1	0,5 %
<i>Nejhrubčejší</i>	1	0,5 %

Tabulka 4: *hrubý* - superlativy

Zde pozorujeme u červeně vyznačených chybně použitých tvarů superlativů stejné záměny, jako v případě komparativů. Stejný respondent, který uvedl komparativ *hrupší* uvedl i superlativ *nejhrupší*, stejně tak, jako stejný respondent uvedl komparativ *hrubčejší* a od něj utvořený superlativ *nejhrubčejší*. Shoduje se samozřejmě i počet sedmi respondentů, kteří od nesprávně utvořeného tvaru komparativu *hrubčí* utvořili superlativ *nejhrubčí*. Zajímavé je, že dva respondenti, kteří nesprávně uvedli tvar *hrubšejší*, poté správně utvořili superlativ *nejhrubší*.

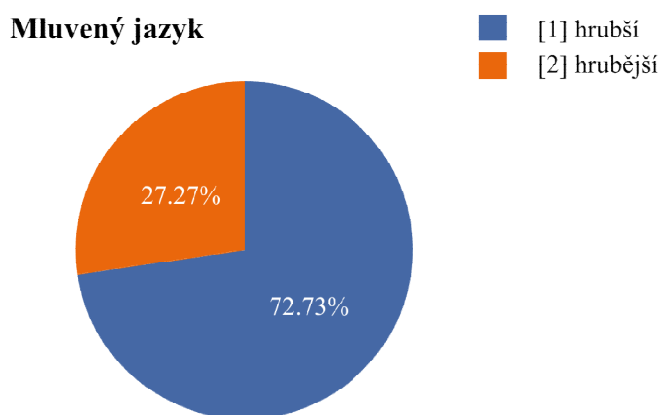
Shrnutím výsledků stupňování přídavného jména *hrubý* zjišťujeme, že 76 % všech dotazovaných toto adjektivum umí vystupňovat, a 13 % žáků je schopno použít správně všechny dubletní tvary komparativu a superlativu. 89,9 % žáků je tedy schopno správného stupňování adjektiva *hrubý*.

Při porovnání výsledků dotazníku u prvního cvičení se statistikami Českého národního korpusu zjistíme, že jsou obdobné jako u našeho výzkumu aplikovaného na žáky druhého stupně, kteří nejčastěji volili variantu komparativu *hrubší* a superlativu *nejhrubší*, což můžeme vidět na následujících grafech, přičemž jeden vždy uvádí statistiku četnosti užívání v psaném jazyce a druhý v jazyce mluveném.

Obrázek 1: Psaný jazyk, hrubší a hrubější, ČNK⁵²

V psaném jazyce se varianta *hrubší* vyskytuje v 95,31 % případů, tedy v naprosté většině. Výraz *hrubější* se téměř nepoužívá. V našem srovnání u žáků druhého stupně, pokud bereme v úvahu pouze studenty, kteří komparativ správně určili, použilo výraz *hrubší* 83,4 % dotazovaných.

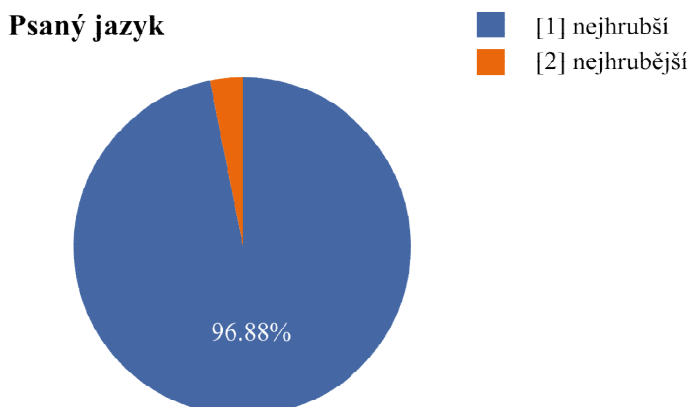

Obrázek 2: Mluvený jazyk, hrubší a hrubější, ČNK⁵³

⁵² SyD: Korpusový průzkum variant. *SyD: Korpusový průzkum variant* [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

⁵³ SyD: Korpusový průzkum variant. *SyD: Korpusový průzkum variant* [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

V jazyce mluveném je procentuální zastoupení komparativu *hrubější* o něco četnější, opět však koreluje s výsledky našeho výzkumu.

Obrázek 3: Psaný jazyk, nejhrubší a nejhrubější, ČNK⁵⁴

Pokud se zaměříme na výsledky četnosti užívání superlativu *nejhrubší* a *nejhrubější*, Český národní korpus opět uvádí, že superlativ *nejhrubší* má téměř absolutní zastoupení. Pokud zhodnotíme výsledky všech dotazovaných, kteří vystupňovali adjektivum správně, tvar *nejhrubší* uvedlo 82,86 %. Srovnání máme pouze v psaném jazyce, v jazyce mluveném Český národní korpus nemá dostatek dat pro srovnání.

2.1.2 Zadní

Druhým zkoumaným objektem bylo adjektivum *zadní*, použité ve větě v superlativu *nejzazší*. Zde nás zejména zajímalo, zda jsou respondenti schopni uvést náležitý pozitiv. Správné stupňování adjektiva *zadní* je následovné: *zadní*, komparativ *zadnější* i *zazší*, superlativ *nejzadnější* i *nejzazší*.

Z celkového počtu 219 dotazovaných měli pouze dva respondenti toto adjektivum správně vystupňované s použitím všech tvarů, které toto adjektivum umožňuje. 3 žáci vystupňovali adjektivum správně s použitím pouze jednoho tvaru komparativu a jednoho tvaru superlativu. 2,3 % studentů se tedy podařilo vystupňovat adjektivum *zadní* správně.

Příčinou špatného stupňování je zejména neznalost pozitivu *zadní*, jehož vystupňováním získáváme superlativ *nejzazší*. Nejčastěji použitým komparativem byl tvar *zazší*, který napsalo přesně 100 žáků. Pramení to nejspíše ze znalosti tvorby třetího stupně prefixem *nej-*, jehož odtržením získáváme komparativ. Tvar *zadnější* napsali

⁵⁴ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: Korpusový průzkum variant [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

pouze oni dva žáci, kteří měli správně všechny tvary. Uváděné podoby komparativu byly velice různorodé, například *zazšejší, zaší, zašejší, zažší* a mnoho dalších.

Ačkoliv byl superlativ *nejzazší* v dotazníku použit, respondenti si i přes to vymýšleli další tvary, jelikož nepoznali, že se o superlativ jedná, například *nejzazšejší, nejzaznější, nejzažejší* a podobně. Superlativ *nejzadnější* napsali, stejně tak, jako u komparativu, pouze dva žáci. Opět to pramení z neznalosti základního tvaru *zadní*, který použilo pouze pět žáků. 80 žáků vůbec nevědělo, jak se toto adjektivum stupňuje.

Výsledky jsou početně i procentuálně zapsány v následujících tabulkách.

Správně:	Počet žáků:	Procentuálně:
Všechny tvary	2	0,9 %
Vystupňované	3	1,4 %
Celkově	5	2,3 %
2 tvary komparativu	2	0,9 %
2 tvary superlativu	2	0,9 %

Tabulka 5: Celkový výsledek adjektiva *zadní*

Základní tvar:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Zadní</i>	5	2,3 %
<i>Zašlý</i>	6	2,7 %
<i>Pozdní</i>	4	1,8 %
<i>Zaží</i>	3	1,4 %
<i>Zachý</i>	3	1,4 %
<i>Zahý</i>	2	0,9 %
<i>Zazský</i>	2	0,9 %
<i>Zazše</i>	2	0,9 %

Tabulka 6: *zadní* - pozitivy

Dalšími uvedenými pozitivy, které napsal vždy pouze jeden respondent, byly: *záhy, záhý, zahý, základní, poslední, zazský, vzdálený, konečný, zazný, blízky*.

Komparativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Zazší</i>	100	45,6 %
<i>Zadnější</i>	2	0,9 %
<i>Zazšejší</i>	27	12,3 %
<i>Zaší</i>	5	2,3 %
<i>Zašejší</i>	4	1,8 %
<i>Pozdější</i>	3	1,4 %
<i>Zaznější</i>	4	1,8 %
<i>Zašejší</i>	2	0,9 %
<i>Zašší</i>	8	3,7 %
<i>Zažší</i>	7	3,2 %

Tabulka 7: *zadní* - komparativy

Dalšími tvary komparativů, které uvedl vždy pouze jeden respondent, jsou: *zazštější, zasnější, vzdálenější, zažejší, zašší, zašejší, bližší, zazčí, zazčejší*. Jelikož komparativ *zazší* dokázalo správně uvést 100 respondentů, je jasné, že většině je povědomý způsob tvoření superlativu, kdy se pouze připojí prefix *nej-*. Ostatní respondenti si vymýšleli široké spektrum komparativů, které nejspíše pramení z toho, že jim nebyl znám přesný význam adjektiva *nejzazší* a pozitiv, od kterého je utvořen.

Superlativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Nejzazší</i>	121	55,3 %
<i>Nejzadnější</i>	2	0,9 %
<i>Nejzazšejší</i>	8	3,7 %
<i>Nejzažejší</i>	2	0,9 %
<i>Nejzaznější</i>	4	1,8 %
<i>Nejzašejší</i>	3	1,4 %
<i>Nejpozdnější</i>	2	0,9 %
<i>Nejzažší</i>	2	0,9 %

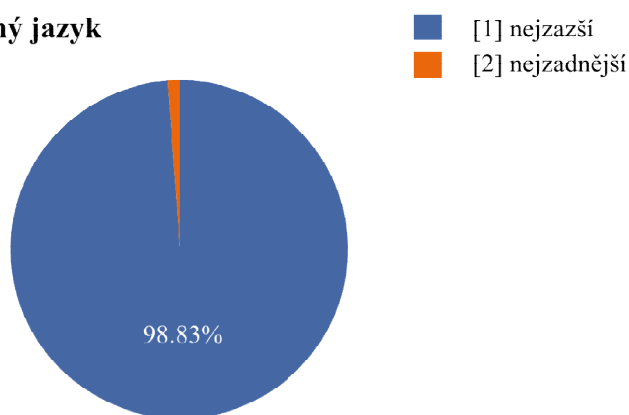
Tabulka 8: *zadní* - superlativy

Dalšími uvedenými superlativy byly tvary: *nejzašejší, nejpozdní, nejstarší, nejzašejný, nejblížejší*. Zajímavé je, že ačkoliv je superlativ jasně utvořen prefixem *nej-*, i tak někteří nepoznali, že se o superlativ jedná a vymýšleli si tvary nové.

Shrnutím výsledků u adjektiva *zadní* nutno říci, že valná většina respondentů nezná jeho stupňování, i přes to, že ho učebnice pro druhé stupně uvádějí jako příklad stupňování s dubletními tvary. 80 žáků, tedy 36,5 % se nepokusilo toto adjektivum vystupňovat a správně se to podařilo jen 2,3 %.

Pro další zkoumání by bylo přínosné porovnat, jaké by byly výsledky, kdyby byl uveden pozitiv místo superlativu. V tomto spatřujeme v našem dotazníku nedostatek, ke kterému jsme došli až po vyhodnocení výsledků a který může být předmětem dalšího zkoumání.

Psaný jazyk

Obrázek 4: Psaný jazyk, nejzazší a nejzadnější, ČNK⁵⁵

Český národní korpus nám nabízí porovnání pouze variant superlativů, tedy *nejzazší* a *nejzadnější*, k porovnání komparativů nemá dostatečná data. Z grafu lze vyčíst, že téměř absolutní zastoupení má varianta *nejzazší*. Srovnání s výsledky našeho výzkumu nelze učinit tak, aby byla data vypovídající, jelikož pouze 5 dotázaných z 219 respondentů dokázalo adjektivum *zadní* správně vystupňovat. Pokud bychom však brali v potaz pouze správnost při určování komparativů a superlativů, 98,04 % těch, kteří byli schopni komparativ správně použít, by upřednostnilo variantu *zazší* a 98,37 % variantu superlativu *nejzazší*.

2.1.3 Snadný

Třetí zkoumané adjektivum v dotazníku bylo *snadný*, použité v zadání v komparativu – *snadnější*. Od tohoto komparativu by neměl být problém utvořit pozitiv a superlativ, jelikož je to adjektivum, které se běžně používá. Správné stupňování adjektiva *snadný* je následovné: komparativ *snazší* i *snadnější*, superlativ *nejsnazší* i *nejsnadnější*.

⁵⁵ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: Korpusový průzkum variant [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

Z celkového počtu 219 dotazovaných mělo pouze 5 respondentů adjektivum *snadný* správně vystupňované a použité všechny tvary, které od něj lze utvořit. 109 respondentů bylo schopno adjektivum správně vystupňovat s použitím jednoho tvaru komparativu a superlativu. Je zajímavé, že tři dotazovaní z oněch 109 uvedli oba dva tvary komparativu, nikoliv však superlativu. Oba dva tvary superlativu uvedli pouze ti, kteří měli vše dobře, to znamená 5 žáků. Základní tvar *snadný* správně uvedlo 185 žáků. 52 % dotazovaných mělo vystupňované adjektivum *snadný* správně. Nejčastěji použitým komparativem byl tvar *snadnější*, který napsalo 200 žáků. Tvar *snazší* jich napsalo pouze devět. Dále se vyskytovaly tvary *snadší*, *snazší* a podobně. Superlativ *nejsnadnější* správně použilo 163 žáků a *nejsnazší* opět devět. Dále se objevovaly tvary *nejsnadší*, *nejsnazší* a podobně. 7 žáků toto adjektivum vůbec nevystupňovalo.

Výsledky jsou početně i procentuálně zapsány v následujících tabulkách.

Správně:	Počet žáků:	Procentuálně:
Všechny tvary	5	2,3 %
Vystupňované	109	49,8 %
Celkově	114	52 %
2 tvary komparativu	8	3,7 %
2 tvary superlativu	5	2,3 %

Tabulka 9: Celkový výsledek adjektiva *snadný*

Pozitiv:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Snadný</i>	185	84,5 %
<i>Lehký</i>	1	0,5 %
<i>Silný</i>	1	0,5 %

Tabulka 10: *snadný* - pozitivy

Pozitiv uvedlo 187 žáků. Ostatních 32 žáků jej vůbec neuvedlo.

Komparativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Snadnější</i>	200	91,3 %
<i>Snazší</i>	9	4 %
<i>Snadší</i>	42	19,2 %
<i>Snažší</i>	24	11 %
<i>Nejlehčí</i>	2	0,9 %

Tabulka 11: *snadný* - komparativy

Další nesprávné komparativy, které uvedl vždy pouze jeden respondent, jsou: *snadnějišší, snadšejší, snaší* a *snadnějšší*. U chybně utvořeného komparativu *snadší* je možné pozorovat, že dotazovaní žáci správně určili pozitiv *snadný*, zároveň věděli, že adjektivum umožňuje dubletní tvar komparativu, avšak ponechali konsonant *-d-*, který měl být změněn v *-z-*, a proto utvořili onen chybný komparativ *snadší*. U komparativů *snažší* a *snaší* bude nejspíše na vině výslovnost této varianty a poté chybné napsání.

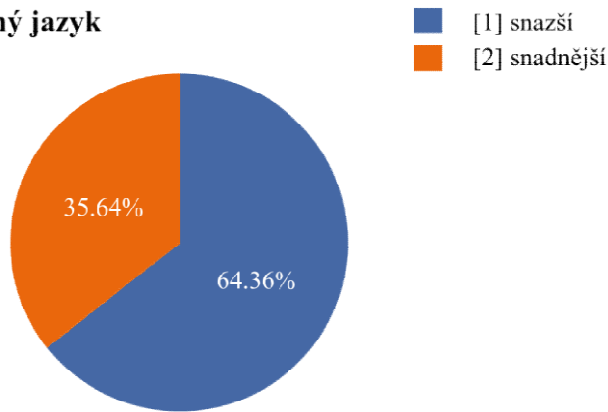
Superlativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Nejsnadnější</i>	163	74,4 %
<i>Nejsnazší</i>	9	4 %
<i>Nejsnadší</i>	41	18,7 %
<i>Nejsnažší</i>	23	10,5 %
<i>Nejsnaší</i>	3	1,4 %

Tabulka 12: *snadný* - superlativy

Další superlativy uvedené vždy pouze jednou: *nejsnašší, nejsnadnějišší, nejzadnější, nejsnaší, nejsnadnějšší*. Zde pozorujeme stejné jevy jako u předešlých komparativů, od kterých respondenti pouze prefixem *nej-* utvořili superlativy.

Mírně nadpoloviční většina, 52,1 %, dokázala správně vystupňovat adjektivum *snadný*, ať už použitím obou tvarů komparativu a superlativu nebo pouze jednoho. Vzhledem k tomu, že adjektivum *snadný* je často používané v mluveném projevu, není tento výsledek uspokojivý.

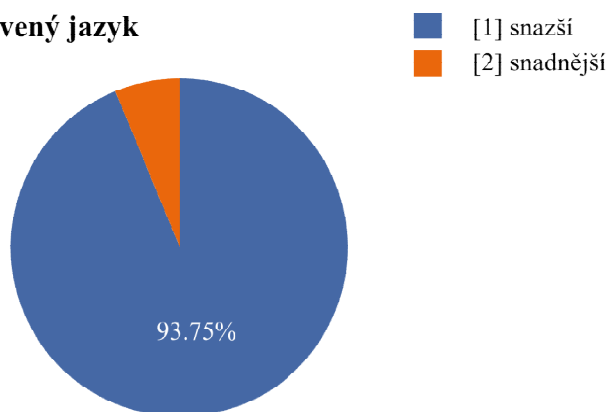
Psaný jazyk

Obrázek 5: Psaný jazyk, snazší a snadnější, ČNK⁵⁶

Při srovnání variant *snazší* a *snadnější* v Českém národním korpusu vidíme, že častěji se používá u komparativu v psaném jazyce varianta *snazší*. V našem výzkumu se však ukázalo, že 95,7 % dotazovaných užívá spíše komparativ *snadnější*. Variantu *snazší* uvedlo pouze 4,3 % respondentů. Oproti statistice Českého národního korpusu máme tedy naprosto rozdílný výsledek.

Mluvený jazyk

Obrázek 6: Mluvený jazyk, snazší a snadnější, ČNK⁵⁷

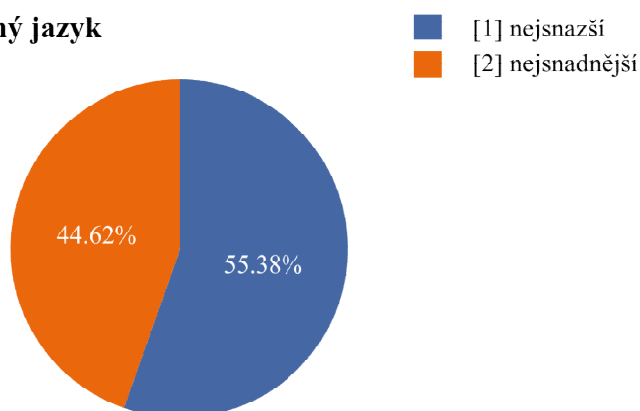
Pokud se podíváme na srovnání variant *snazší* a *snadnější* v mluveném jazyce, rozdíl je mnohem markantnější nežli u jazyka psaného. Nejen, že procentuální zastoupení varianty *snazší* tvoří většinu, tedy 93,75 %, ale zároveň v porovnání s našimi získanými daty z výzkumu je výsledek naprosto opačný. Tato skutečnost bude velmi pravděpodobně ovlivněna tím, že velké množství dotazovaných uvedlo podobný komparativ jako je *snazší*, avšak ne zcela správně gramaticky napsaný. Pokud by

⁵⁶ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: Korpusový průzkum variant [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

⁵⁷ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: Korpusový průzkum variant [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

dotazovaní byli poučeni o tom, jak se správně varianta *snazší* píše, zcela jistě by došlo k výrazné proměně výsledků. Pokud by byl tento výzkum prováděn ústně, velmi pravděpodobně by byl výsledek také odlišný.

Psaný jazyk

Obrázek 7: Psaný jazyk, nejsnazší a nejsnadnější, ČNK⁵⁸

Srovnání u variant *nejsnazší* a *nejsnadnější* je v Českém národním korpusu pouze u jazyka psaného. Pro jazyk mluvený nemá dostatečná data. Rozdíl mezi používanými variantami není tak výrazný, jako tomu bylo u komparativu. Nadpoloviční většinu zaujímá varianta *nejsnazší* s 55,38 %. V porovnání s našimi získanými výsledky je opět pozorován výrazný rozdíl. 94,77 % dotazovaných uvedlo variantu *nejsnadnější* a pouhých 5,23 % variantu *nejsnazší*. Stejně tak, jako tomu bylo u variant komparativů, použití dubletních tvarů superlativů adjektiva *snadný* je opět velmi pravděpodobně ovlivněno neznalostí správnosti gramatického psaní varianty *nejsnazší*, jak můžeme vidět v tabulkách výsledků výzkumu.

2.1.4 Hebký

Čtvrtým a zároveň posledním zkoumaným objektem tohoto cvičení bylo adjektivum *hebký*, použité v zadání v superlativu – *nejhebcí*. Správné stupňování adjektiva *hebký* je následovné: komparativ *hebcí* i *hebcější*, superlativ *nejhebcí* i *nejhebcější*.

Z celkového počtu 219 dotazovaných žáků jich mělo 5 toto adjektivum správně vystupňované a použité všechny tvary, které umožňuje vytvořit. Dále mělo 170 žáků vystupňované adjektivum správně použitím pouze jednoho tvaru komparativu a superlativu a z toho 9 uvedlo oba dva tvary komparativu a 3 oba dva tvary superlativu. Základní tvar *hebký* správně uvedlo 187 žáků. 79,9 % dotazovaných tedy mělo vystupňované adjektivum *hebký* správně.

⁵⁸ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: Korpusový průzkum variant [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

Nejčastěji použitým komparativem byl tvar *hebčí*, který napsalo 168 žáků, tvar *hebčejší* napsalo pouze 15 žáků. Tento výsledek byl ovlivněn především tím, že adjektivum bylo uvedeno v podobě *nejhebčí* v zadání. Zde opět vidíme možnost dalšího možného zkoumání, kdy by adjektivum bylo uvedeno v pozitivu, a následného srovnání, zdali bychom došli ke stejným výsledkům. Ačkoliv byl v zadání tvar superlativu *nejhebčí*, i přes to respondenti uváděli i nesprávný tvar komparativu *hebší*.

Superlativ *nejhebčí*, uveden v zadání, správně použilo 181 žáků a *nejhebčejší* 11. Dalším často používaným superlativem byl chybný tvar *nejhebší*.

Nutno podotknout, že 3 žáci si špatně přečetli zadání a stupňovali místo adjektiva *hebký* adjektivum *hezký*. 14 žáků toto adjektivum vůbec nevystupňovalo a 15 respondentů vůbec neuvedlo pozitiv.

Výsledky jsou početně i procentuálně zapsány v následujících tabulkách.

Správně:	Počet žáků:	Procentuálně:
Všechny tvary	5	2,3 %
Vystupňované	170	77,6 %
Celkově	175	79,9 %
2 tvary komparativu	9	4,1 %
2 tvary superlativu	3	1,4 %

Tabulka 13: Celkový výsledek adjektiva *hebký*

Komparativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Hebčí</i>	168	76,7 %
<i>Hebčejší</i>	15	6,8 %
<i>Hebší</i>	17	7,8 %
<i>Heboučký</i>	2	0,9 %

Tabulka 14: *hebký* - komparativy

Další chybné komparativy, které uvedl vždy pouze jeden respondent, jsou: *hladší*, *hebější* a *nejhebšejší*. Nadpoloviční většina správně utvořila odtržením prefixu *nej-* od superlativu komparativ *hebčí*. 17 respondentů nesprávně zaměnilo konsonant *-č-* za *-š-* a uvedli komparativ *hebší*.

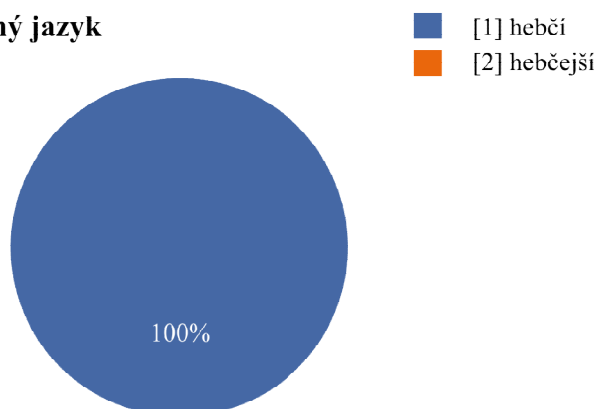
Superlativ:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Nejhebčí</i>	181	82,6 %
<i>Nejhebčejší</i>	11	5 %
<i>Nejhebší</i>	13	5,9 %
<i>Nejhebnější</i>	2	0,9 %

Tabulka 15: *hebký* - superlativy

Chybně použitými superlativy, které uvedl vždy pouze jeden respondent, jsou: *nejheboučtější*, *nejhebější*, *nejhebnější*. Ačkoliv byl superlativ *nejhebčí* použit přímo v zadání, stejně uváděli respondenti nesprávný tvar *nejhebší* a další chybné tvary, které zde uvádíme.

Shrnutím výsledků jsme zjistili, že 79,9 % žáků je schopno správně vystupňovat adjektivum *hebký*. Tento výsledek je velmi uspokojivý. Komparativ *hebčí* a superlativ *nejhebčí* byly nejčastěji používanými tvary. Správně použít dubletní tvary komparativu a superlativu však bylo schopno pouze 2,3 %.

Psaný jazyk

Obrázek 8: Psaný jazyk, *hebčí* a *hebčejší*, ČNK⁵⁹

Jediné srovnání, které nám Český národní korpus nabízí, jsou varianty komparativů v psaném jazyce, kde absolutní zastoupení zaujímá varianta *hebčí*. Jak pro mluvený jazyk u komparativů, tak pro psaný a mluvený jazyk u superlativů nemá dostatečná data. Pokud bychom se tedy zaměřili alespoň na dubletní tvary komparativů, víme, že 91,8 % dotazovaných použilo variantu *hebčí*, nežli *hebčejší*, což odpovídá srovnání s daty z Českého národního korpusu.

⁵⁹ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: *Korpusový průzkum variant* [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

2.2 Cvičení číslo 2

Ve druhém cvičení jsme zkoumali, zda umí respondenti rozlišovat mezi adjektivy, která lze stupňovat pouze za určitých podmínek, a to vzhledem ke kontextu věty a vztahu k podstatnému jménu. Do dotazníku jsme uvedli tři přídavná jména, která za normálních okolností není možné stupňovat. Jsou jimi adjektiva *kamenný*, *dřevěný* a *papírový*. Opět se respondenti s těmito adjektivy mohli setkat v učebnicích pro šestou třídu.⁶⁰ Všechna tři adjektiva vyjadřují vlastnost neživé substance. Adjektivum *kamenný* je odvozené od podstatného jména *kámen*, kdy za normálních okolností nelze utvářet komparativ a superlativ. S návazností na některá podstatná jména a vzhledem ke kontextu věty však lze adjektiva *kamenný* a *dřevěný* stupňovat. Řekneme-li o někom, že má *kamenný* výraz, můžeme také říct, že jiný člověk ho má *kamennější*. To samé platí pro adjektivum *dřevěný*.

Do dotazníku jsme tedy použili 5 vět vždy s adjektivem *kamenný*, *dřevěný* či *papírový* a žáci měli na základě kontextu určit, zda se toto přídavné jméno může, nebo nemůže stupňovat.

---

⁶⁰ KRAUSOVÁ, Zdeňka, Renata TERŠOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk 6: pro základní školy a víceletá gymnázia : [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-403-7.

Zadání:

2. V následujících větách jsou tučně vyznačená přídavná jména. Pozorně si přečti věty a zakroužkuj v tabulce, zda je, nebo není možné přídavné jméno stupňovat.

*1. Mám úplně **dřevěné** nohy. 2. Tento **dřevěný** stůl je ze 16. století. 3. Pohledy všech lidí na zastávce byly **kamenné**. 4. Doba **kamenná** je jedno z období pravěku, při kterém lidé široce využívali kámen na výrobu nástrojů. 5. Ve škole jsme dnes vyráběli **papírového** draka.*

1. věta	Můžeme stupňovat	-	Nemůžeme stupňovat
2. věta	Můžeme stupňovat	-	Nemůžeme stupňovat
3. věta	Můžeme stupňovat	-	Nemůžeme stupňovat
4. věta	Můžeme stupňovat	-	Nemůžeme stupňovat
5. věta	Můžeme stupňovat	-	Nemůžeme stupňovat

Tabulka 16: Zadání č.2

Správné řešení u jednotlivých vět a v nich vyznačených přídavných jménech je následující. V první a třetí větě vzhledem ke kontextu můžeme adjektiva stupňovat, jelikož jde o přenesený význam. U druhé, čtvrté a páté věty jsou adjektiva vzhledem ke kontextu nestupňovatelná, jelikož vyjadřujeme vlastnost neživé substance, u které nelze vyjádřit vyšší či nižší intenzitu příznaku.

Správnost výsledků je zobrazena v následující tabulce:

Zkoumaný objekt:	Počet žáků:	Procentuálně:
Vše správně	37	16,9 %
Vše špatně	11	5 %
Nevyplnili	4	1,8 %
1. věta správně	103	47 %
2. věta správně	105	47,9 %
3. věta správně	138	63 %
4. věta správně	161	73,5 %
5. věta správně	132	60,3 %

Tabulka 17: výsledky druhého cvičení

Počet dotazovaných byl stejný jako u prvního cvičení, tedy 219 žáků. Z tabulky můžeme vyčíst, že pouze 16,9 % žáků je schopno správně rozlišit, která adjektiva se mohou stupňovat, a která nikoliv. Celé cvičení špatně mělo ale pouze 5 % žáků, u ostatních se správnosti výsledků lišily. U první věty 47 % dotazovaných správně odpovědělo, že se adjektivum *dřevěný* vzhledem ke kontextu může stupňovat. Ve větě druhé správně odpovědělo 47,9 % žáků, že se adjektivum *dřevěný* stupňovat nemůže. Ve třetí větě 63 % uvedlo, že se adjektivum *kamenný* stupňovat může. Ve čtvrté větě 73,5 % žáků správně odpovědělo, že stupňovat adjektivum *kamenný* v tomto případě nelze. U páté věty správně uvedlo nemožnost stupňovat přídavné jméno *papírový* 60,3 % dotazovaných.

2.3 Cvičení číslo 3

Ve třetím cvičení jsme s pomocí vět zkoumali vztahová a hodnotící přídavná jména, vyskytující se také v kategorii konkurentů sufixů *-ní* a *-ný*. Pro ověření znalostí žáků při použití těchto dvou skupin adjektiv jsme si vybrali adjektiva *čelní* a *čelný*. Přídavné jméno *čelní* je vztahové přídavné jméno. Můžeme ho použít ve spojení například *čelní kost*, *čelní dutina* a podobně. Má přímý vztah se substantivem *čelo*, ze kterého bylo odvozeno, jakožto část lidského těla. Naopak *čelný* je adjektivum hodnotící a užívá se ve spojení například *čelný představitel*, je možno ho přeložit jako *přední*.⁶¹ Do cvičení jsme uvedli pouze 3 věty, na kterých jsme problematiku zkoumali.

⁶¹ Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Zadání:

3. V následujících větách zakroužkuj přídavné jméno, které je vzhledem k dané větě správné.

Čelní / čelný představitel našeho státu je prezident. Vojáci by měli k velícímu zaujímat **čelné / čelní** postavení. Při rýmě se může ucpat **čelná / čelní dutina**.

Tabulka 18: Zadání č.3

V první větě je správně adjektivum *čelný*, jakožto adjektivum hodnotící. V druhé větě je správně rovněž varianta hodnotící, tedy *čelné*. Ve větě třetí se jedná o adjektivum vztahové, tudíž je správný tvar *čelní*.

Zkoumaný objekt:	Počet žáků:	Procentuálně:
Vše správně	12	5,5 %
Vše špatně	10	4,6 %
Nevyplnili	7	3,2 %
1. věta správně	37	16,9 %
2. věta správně	107	48,9 %
3. věta správně	167	76,3 %

Tabulka 19: výsledky třetího cvičení

Pouhých 5,5 % žáků uvedlo všechna adjektiva správně, ale zároveň pouze 4,6 % žáků uvedlo všechna adjektiva špatně. První větu se slovním spojením *čelný představitel* uvedlo správně 16,9 % žáků, tedy ani ne jedna pětina. U druhé věty a *čelného postavení* už byl výsledek uspokojivější. Téměř polovina, tedy 48,9 %, dokázala použít adjektivum *čelný* správně. Poslední věta na tom byla nejlépe. Vzhledem k použitému slovnímu spojení *dutina čelní* uvedlo nesprávný tvar *dutina čelná* pouze pár respondentů a správnost této odpovědi je tedy uspokojivých 76,3 %. Celkově nutno říci, že tato problematika nebyla dotazovaným příliš známa vzhledem k výsledkům, které jsme dostali.

2.4 Cvičení číslo 4

Ve čtvrtém cvičení jsme zkoumali problematiku účelových a dějových adjektiv, správnost jejich použití vzhledem k substantivu, se kterým se pojí a kontextu, ve kterém jsou použita. Příkladem účelového adjektiva je *kropící konev*, tedy *konev* používaná

za účelem *kropení*. Dějové adjektivum *kropící* lze použít za předpokladu, že je někdo vykonavatelem onoho děje *kropení*, např. zahradník *kropící* květiny.

Tuto problematiku jsme opět zkoumali za použití vět, tentokrát čtyř, ve kterých měli respondenti určit podle kontextu, zda se jedná o adjektivum dějové či účelové. Šlo o adjektiva *čisticí* a *čisticí*⁶², *holící* a *holící*⁶³, *měřící* a *měřící*⁶⁴ a *balící* a *balící*⁶⁵.

Zadání:

4. V následujících větách zakroužkuj přídavné jméno, které je vzhledem k dané větě správné.

V koupelně máme mnoho **čisticích** / **čisticích** přípravků. Holič **holící** / **holící** zákazníka s ním rozprávěl o politice. Regulační a **měřící** / **měřící** technika se nachází v druhém poschodí. Na Vánoce mám koupený krásný **balící** / **balící** papír.

Tabulka 20: Zadání č.4

V první větě se jedná o adjektivum účelové – *přípravky* se používají za účelem *čištění*. Použijeme tedy tvar *čisticích*. Ve větě druhé je onen *holič* vykonavatelem děje, tudíž je správně adjektivum dějové. Použijeme tvar *holící*. Ve větě třetí a čtvrté pozorujeme stejný jev jako u věty první, proto adjektiva účelová, tvary *měřící* a *balící*.

Výsledky odpovědí žáků jsou zaznamenány v následující tabulce:

⁶² HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. [Odry]: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

⁶³ MIKSOVÁ, Eva a Jitka HÁJKOVÁ. *Český jazyk 6: učebnice*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-880-0.

⁶⁴ MIKSOVÁ, Eva a Jitka HÁJKOVÁ. *Český jazyk 6: učebnice*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-880-0.

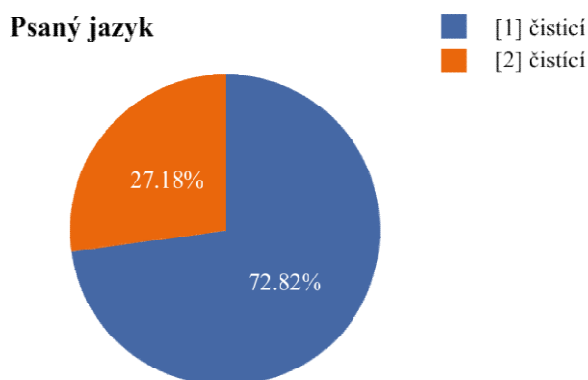
⁶⁵ HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., upr. [Odry]: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

Zkoumaný objekt:	Počet žáků:	Procentuálně:
Vše správně	13	5,9 %
Vše špatně	6	2,7 %
Nevyplnili	4	1,8 %
1. věta správně	40	18,3 %
2. věta správně	203	92,7 %
3. věta správně	39	17,8 %
4. věta správně	44	20,1 %

Tabulka 21: výsledky čtvrtého cvičení

Zhodnocením výsledků jsme došli k závěru, že v problematice dějových a účelových adjektiv se vyskytuje velká chybovost při užití a rozlišení těchto dvou kategorií. Výsledek 5,9 % žáků, kteří vyplnili vše správně, je velmi nízký. Oproti tomu žáků, kteří měli vše vyplněné špatně, bylo pouze 2,7 %. První větu se slovním spojením *čisticí přípravky* mělo správně 18,3 % všech dotazovaných, tedy ani ne pětina studentů. Druhou větu se slovním spojením *holící holič* použilo správně 92,7 % dotazovaných, tedy drtivá většina. Třetí věta, ve které byla použita *regulační a měřicí technika*, na tom byla podobně jako věta první. Pouze 17,8 % dotazovaných ji mělo správně. Věta čtvrtá se slovním spojením *balící papír* měla správnost 20,1 %. Až na větu druhou, kterou měla většina žáků správně, je výsledek neuspokojivý.

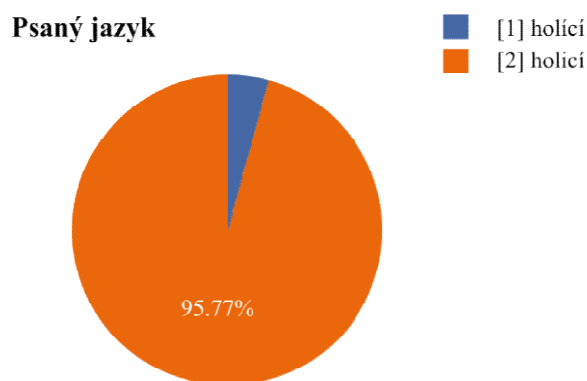
V následujících grafech můžeme porovnat četnost užívání adjektiv účelových a dějových použitých v dotazníku v psaném jazyce.

Obrázek 9: Psaný jazyk, čisticí a čistící, ČNK⁶⁶

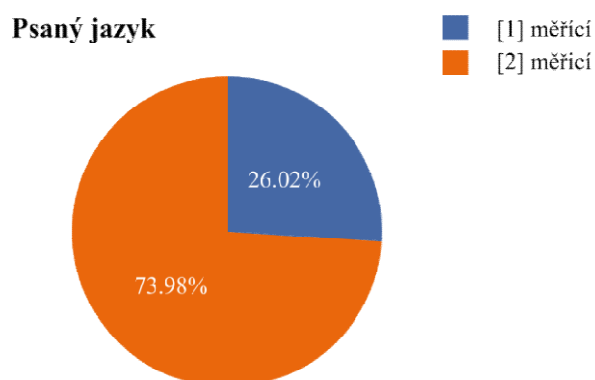
⁶⁶ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: Korpusový průzkum variant [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

U adjektiv *čisticí* a *čistící* je mnohem častěji užívána varianta účelová. V našem dotazníku probandi častěji chybně volili tvar adjektiva dějového. Pokud by se tento tvar shodoval s výsledkem dat z Českého národního korpusu, dalo by se předpokládat, že byl výraz chybně zaměněn právě z důvodu větší četnosti jeho užívání, avšak v tomto případě se výsledky neshodují.

Obrázek 10: Psaný jazyk, holící a holicí, ČNK⁶⁷

Druhé zkoumané adjektivum v našem dotazníku téměř všichni respondenti uvedli správně, není proto třeba zkoumat, zda mohlo dojít k záměně z hlediska četnosti užívání či nikoliv. Avšak je zajímavé shlédnout srovnání, že varianta účelová je daleko častěji užívána v psaných textech, nežli varianta dějová.

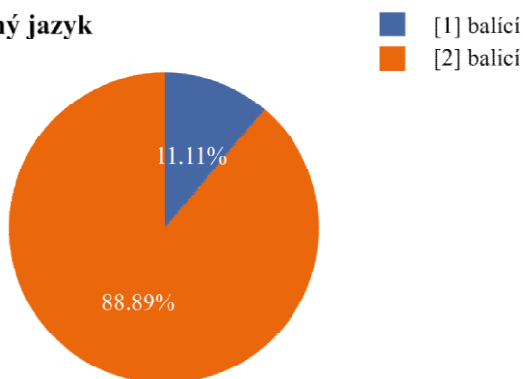
Obrázek 11: Psaný jazyk, měřící a měřicí, ČNK

Častěji užívanou variantou je opět varianta účelová, nikoli dějová. V našem dotazníku respondenti u této věty často chybovali a namísto adjektiva účelového volili dějové. Opět tato záměna pramení z neznalosti, nikoliv ze záměny z hlediska četnosti užívání této varianty.

⁶⁷ SyD: Korpusový průzkum variant. SyD: *Korpusový průzkum variant* [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>

Psaný jazyk

Obrázek 12: Psaný jazyk, balící a balící, ČNK

Posledním zkoumaným účelovým adjektivem tohoto cvičení bylo *balící* vs. *balící*, přičemž opět většina respondentů odpověděla špatně. Zde sledujeme stejný jev, jako u předchozího adjektiva *měřící*.

2.5 Cvičení číslo 5

V závěrečném cvičení jsme se věnovali přídavným jménům zakončeným na *-ní* a *-ný*. Vybrali jsme tři dvojice slov, které jsme použili do tabulky, a nechali jsme žáky doplnit vhodné slovo tak, aby vzniklé sousloví bylo správně. První dvojicí slov byla adjektiva *srdeční* a *srdečný*. Adjektivum *srdeční* (v singuláru) se používá z biologického hlediska. Můžeme hovořit o částech srdce, složení srdce, funkci srdce, například *srdeční tkáň*, *srdeční sval*, *srdeční arytmie* a podobně. Naopak použitím adjektiva *srdečný* vyjadřujeme kladný, přívětivý vztah k oné věci, nebo použitím tohoto adjektiva poukazujeme na lidskou vlastnost.⁶⁸

Další dvojicí slov byla adjektiva *prodejní* a *prodejný*. Adjektivum *prodejní* je přímo týkající se prodeje, nebo se prodejem zabývá. Například *prodejní doba*, *prodejní cena*, *prodejní místo*, *prodejní automat*. Oproti tomu adjektivum *prodejný* se užívá tehdy, pokud je nějaká věc na prodej, nebo jde na odbyt, například *prodejný výrobek*. Adjektivum *prodejný* se také používá, pokud hovoříme o lidské vlastnosti. *Prodejný člověk* je jinými slovy zrádce, *prodejná žena* je nevěstka.⁶⁹

Třetí a zároveň poslední dvojicí slov byla adjektiva *obecný* a *obecní*. Přídavné jméno *obecný* se užívá ve smyslu jsoucí pro každého, týkající se všech a všeho, vztahující se na celou skupinu. Může se také jednat o útvar národního jazyka, například *obecná čeština*, *obecné mínění*, *obecný prospěch*, *obecné podstatné jméno* a podobně.

⁶⁸ Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

⁶⁹ Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Oproti tomu adjektivum *obecní* je odvozeno od podstatného jména *obec* a přímo se k ní vztahuje. Hovoříme tedy o věcech a orgánech, které přímo náleží obci nebo se k ní vztahují. Například *obecní úřad, obecní zastupitelstvo, obecní pozemek, obecní volby* a podobně.⁷⁰

Zadání:

5. V následující tabulce je šest přídavných jmen ve sloupečku pod sebou. Doplň k nim podstatné jméno tak, aby vzniklé dvojice slov byly správně.

1. srdeční	
2. srdečný	
3. prodejní	
4. prodejný	
5. obecný	
6. obecní	

Tabulka 22: Zadání č.5

2.5.1 Srdeční

Prvním zadaným výrazem bylo adjektivum *srdeční*. Výsledek u spojení tohoto adjektiva se substantivem byl velmi dobrý, jelikož 176 žáků k němu doplnilo náležité slovo. Nejčastějšími doplněnými slovy byly: *sval, tep, zástava, infarkt, záchvat* či *záležitost*. Objevovaly se i špatně doplněné dvojice, mezi kterými byla slova: *dar, pozdrav, pozvánka, přivítání*. Někteří žáci chybně zaměnili adjektivum *srdeční* s adjektivem *srdečný*.

Výsledky jsou uvedeny v následující tabulce, ve které jsou zaznamenány správné odpovědi.

⁷⁰ Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Doplněné slovo:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Tep</i>	32	14,6 %
<i>Záležitost</i>	24	11 %
<i>Sval</i>	22	10 %
<i>Zástava</i>	21	9,6 %
<i>Infarkt</i>	14	6,4 %
<i>Záchvat</i>	10	4,6 %
<i>Nemoc</i>	8	3,7 %
<i>Arytmie</i>	5	2,3 %
<i>Tepna</i>	4	1,8 %
<i>Vada</i>	4	1,8 %
<i>Lidé</i>	4	1,8 %
<i>Potíže</i>	4	1,8 %

Tabulka 23: adjektivum *srdeční*

Další substantiva, která použil vždy pouze jeden respondent, jsou: *impuls, vibrace, kolaps, pumpa, selhání, závada, tvar, činnost, chlopeň, stěna, tlukot, komora, puls, problémy, bolest, puls*. Někteří žáci pochopili adjektivum *srdeční* jako množné číslo k adjektivu *srdečný*. Ve cvičení nebylo uvedeno, že mají respondenti doplňovat pouze singulár, tudíž se objevily i správně doplněné výrazy *lidé, zákazníci, obchodníci a sousedi*.

2.5.2 Srdečný

Druhým zkoumaným výrazem bylo adjektivum *srdečný*. Výsledky spojení tohoto adjektiva se substantivem jsou velmi uspokojivé, neboť 160 žáků uvedlo náležité slovo do dvojice. Nejčastěji respondenti uváděli podstatné jméno *pozdrav*, který uvedlo 94 z nich. Dále se objevovala slova jako *projev, dar, člověk, dopis* a podobně. Mezi chybně uvedená slova do dvojic patří: *infarkt, záchvat, tep, sval, nádor, tepna, srdce, problém, pulz*. Někteří žáci si tedy adjektiva *srdeční* a *srdečný* mezi sebou prohodili, a proto doplnili tuto dvojici chybně. Správné odpovědi jsme zapsali do následující tabulky.

Doplněné slovo:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Pozdrav</i>	94	42,9 %
<i>Dar</i>	18	8,2 %
<i>Člověk</i>	13	5,9 %
<i>Projev</i>	7	3,2 %
<i>Muž</i>	6	2,7 %
<i>Dopis</i>	6	2,7 %
<i>Vztah</i>	3	1,4 %
<i>Vzkaz</i>	2	0,9 %

Tabulka 24: adjektivum *srdečný*

Další doplněná slova, která napsal vždy pouze jeden žák, jsou: *dokument, přítel, pán, kamarád, učitel, kluk, příběh, táta, doktor.*

2.5.3 Prodejní

Třetím adjektivem, ke kterému měli respondenti doplňovat dvojici, je *prodejní*. Správně k němu zvolit vhodné slovo zvládlo 129 dotazovaných. Výsledky doplňovaných výrazů byly velmi různorodé, na rozdíl od adjektiva *srdečný*, kde skoro polovina napsala totožné odpovědi. Nejčastěji doplňovanými výrazy byly: *cena, místo, stánek, automat, doba, pult* a podobně. Mezi chybně uváděná slova se řadí např. *zboží, materiál, noviny, košile, předmět, potraviny, dům, výrobek, produkt, sestava, věc, lžice, auto, papír* – tedy přesně ta slova, která měla být doplněna o řádek níže k adjektivu *prodejný*. Správné výsledky jsou zaznamenány v následující tabulce.

Doplněné slovo:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Cena</i>	25	11,4 %
<i>Doba</i>	11	5 %
<i>Lístek</i>	10	4,6 %
<i>Pult</i>	9	4,1 %
<i>Místo</i>	8	3,7 %
<i>Lhůta</i>	6	2,7 %
<i>Pokladna</i>	6	2,7 %
<i>Automat</i>	5	2,3 %
<i>Stánek</i>	4	1,8 %
<i>Smlouva</i>	4	1,8 %
<i>Pás</i>	4	1,8 %
<i>Lidé</i>	3	1,4 %
<i>Kasa</i>	3	1,4 %

Tabulka 25: adjektivum *prodejní*

Další správně použitá slova, která uvedl vždy pouze jeden respondent, jsou: *sklad, hodnota, podmínky, košík, manuál, reklama, právo, marketing, kancelář, výstava.*

2.5.4 Prodejní

K tomuto adjektivu uvedlo správnou dvojici 190 studentů, což je nejlepší výsledek ze všech v tomto cvičení. Doplněvaná slova byla opět velice různorodá, od *nábytku* až po *prodavače*. Zajímavé je, že většina respondentů, kteří měli chybně doplněné slovo k adjektivu *prodejní*, napsali dvojici k adjektivu *prodejný* správně. Častým jevem bylo, že žáci napsali k adjektivům *prodejní* a *prodejný* totožný výraz. Správně doplněná slova k adjektivu *prodejní* jsou uvedena v následující tabulce.

Doplněné slovo:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Kus</i>	17	7,8 %
<i>Dům</i>	14	6,4 %
<i>Výrobek</i>	14	6,4 %
<i>Nábytek</i>	12	5,5 %
<i>Materiál</i>	10	4,6 %
<i>Produkt</i>	9	4,1 %
<i>Člověk</i>	6	2,7 %
<i>Vůz</i>	6	2,7 %
<i>Předmět</i>	5	2,3 %
<i>Obchod</i>	5	2,3 %
<i>Zboží</i>	5	2,3 %
<i>Muž</i>	4	1,8 %
<i>Pozemek</i>	3	1,4 %
<i>Alkohol</i>	3	1,4 %

Tabulka 26: adjektivum *prodejný*

Dalšími správně doplňovanými slovy, která napsal vždy pouze jeden žák, jsou: *vzorek, byt, zaměstnanec, rohlík, nanuk, majetek, papír, počítač, maso, obraz, celek, balík, děvče, nákup, mobil, chleba, zákazník, plod, deštník, klavír, objekt, prodavač, stůl, dvůr, nápoj, provaz, vrak, vynález, poukaz, ředitel, magnát.*

2.5.5 Obecný

K předposlednímu adjektivu použitému v dotazníku napsalo správnou dvojici 106 žáků. Je to nejmenší správnost výsledků ze všech šesti adjektiv. Souvisí to zejména s tím, že respondenti sice správně uváděli adjektivum *obecný* jako druhové jméno zvířat, ale bohužel ke zvířatům s tímto druhovým jménem neexistujícím, např.: *jelen, zajíc, čáp, ježek, orel, holub a skokan*. Mezi správně doplněnými výrazy byla například slova: *pojem, název, význam, vrabec, příklad* a podobně. Někteří žáci opět uváděli slova, která měla patřit k adjektivu *obecní*, nikoliv *obecný*, a to: *pozemek, park, majetek* a hojně zastoupené slovo *úřad*, které napsalo 37 dotazovaných. Správná slova doplněná do dotazníků jsou shrnuta v následující tabulce.

Doplněné slovo:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Název</i>	19	8,7 %
<i>Vrabec</i>	11	5 %
<i>Pojem</i>	10	4,6 %
<i>Význam</i>	5	2,3 %
<i>Druh</i>	5	2,3 %
<i>Kapr</i>	4	1,8 %
<i>Souhrn</i>	3	1,4 %
<i>Příklad</i>	3	1,4 %
<i>Výklad</i>	2	0,9 %
<i>Předmět</i>	2	0,9 %
<i>Přehled</i>	2	0,9 %

Tabulka 27: adjektivum *obecný*

Další správně použité výrazy, které uvedl vždy pouze jeden respondent, jsou: *předpoklad, postup, výklad, pstruh, protokol, způsob, kurz, trojúhelník, program, rejstřík, jazyk, spis, vzdělání, stav, projev, rozruch, zmatek, výraz, kontrola.*

2.5.6 Obecní

Posledním adjektivem byl výraz *obecní*. Celkem 167 žáků k němu dokázalo doplnit správnou dvojici. Nejčastěji doplňovaným termínem byl *úřad*, který použilo 112 dotazovaných. Další správné odpovědi byly například *zastupitelstvo, dům, škola* a podobně. Někteří žáci napsali slovo *lidé*. Toto slovní spojení ale nedává smysl, jelikož lidé nemohou obci náležet. Mezi další chybně použité termíny se řadí: *zajímavost, pán, mluva, obec, ptáci, město, clo, obyčejnost*. Správné výsledky jsou uvedeny v následující tabulce.

Doplněné slovo:	Počet žáků:	Procentuálně:
<i>Úřad</i>	112	51,1 %
<i>Zastupitelstvo</i>	9	4,1 %
<i>Dům</i>	8	3,7 %
<i>Škola</i>	8	3,7 %
<i>Správa</i>	4	1,8 %
<i>Majetek</i>	2	0,9 %
<i>Právo</i>	2	0,9 %

Tabulka 28: adjektivum *obecní*

Dalšími správně doplněnými dvojicemi k adjektivu *obecní*, které napsal vždy pouze jeden respondent, jsou: *slepice, řád, pozemek, potok, dokumenty, rozhlas, cesta, zákon, lampa, most, výbor, noviny, pošta, kasa, zájem, pastevcí, skupina, traktor, kapři, dvůr, starosta, zaměstnanec.*

Celkové shrnutí pátého cvičení je následovné:

Zkoumavý jev:	Počet žáků:	Procentuálně:
Vše správně	49	22,4 %
<i>Srdeční</i> správně	176	80,4 %
<i>Srdečný</i> správně	160	73,1 %
<i>Prodejní</i> správně	129	59 %
<i>Prodejný</i> správně	190	86,6 %
<i>Obecný</i> správně	106	48,4 %
<i>Obecní</i> správně	167	76,3 %
Nevyplnili	20	9,1 %
Vše špatně	4	1,8 %
Jedna chyba	52	23,7 %
Dvě chyby	52	23,7 %
Tři chyby	28	12,8 %
Čtyři chyby	10	4,6 %
Pět chyb	3	1,4 %

Tabulka 29: Výsledky pátého cvičení

Z tabulky můžeme vyčíst, že 22,4 % dotazovaných mělo ke všem adjektivům doplněná správná slova. Ačkoliv to není vysoké číslo, jednotlivé dvojice na tom byly daleko lépe. První dvojici mělo správně 80,4 %, druhou dvojici 73,1 %, třetí dvojici 59 %, čtvrtou 86,6 %, pátou 48,4 % a šestou 76,3 %. Z toho vyplývá, že až na doplnění k adjektivu *obecný*, napsala správné odpovědi nadpoloviční většina a u první a čtvrté dvojice dokonce správnost výsledků přesáhla 80 %.

2.6 Celkové zhodnocení

Poté, co jsme prošli všechna cvičení v dotaznících, jsme zjistili, že ani jediný dotazovaný žák neměl správně vyplněný celý dotazník. Každý z oněch 219 respondentů měl vždy alespoň jednu chybu v některém ze cvičení. Vzhledem k tomu, že se jednalo o žáky osmých a devátých tříd, kteří by učivo měli mít probráno, tato problematika není dostatečně vysvětlena, což se odráží na výsledcích. Za zajímavý bychom považovali výzkum, který by se zabýval srovnáním výsledků se studenty na vysokých školách, kteří přímo studují český jazyk, eventuálně získat poznatky o tom, nakolik dobře znají problematiku přídavných jmen učitelé základních škol.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo prostudovat některé morfologické kategorie adjektiv, aplikovat získané poznatky do dotazníků a pomocí nich zjistit, jaké mají o těchto kategoriích povědomí žáci na druhém stupni základních škol.

Bakalářská práce byla rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části jsme na základě odborné literatury popsali problematiku stupňování adjektiv, tvoření dubletních tvarů komparativu a superlativu, adjektiva stupňovatelná jen v přeneseném významu, která za normálních okolností stupňovat nelze, dále adjektiva relační a vztahová, účelová a dějová, a nakonec konkurenci sufixů *-ní* a *-ný* u adjektiv na tyto sufixy končících.

Pro výzkum a zároveň praktickou část této bakalářské práce bylo zvoleno pět hlavních témat. Prvním bylo stupňování adjektiv, zejména tvoření jejich dubletních tvarů. S pomocí učebnic pro druhý stupeň byla vybrána čtyři adjektiva, která dubletní tvary při stupňování tvoří, a ta byla použita do prvního cvičení dotazníku. Vyhodnocováním získaných dat jsme objevili nedostatek, a sice ten, že nebyla všechna adjektiva použita v pozitivu, nýbrž některá v komparativu či superlativu, což pak ovlivnilo tvoření zbylých stupňů. I přes to jsme však dostali vypovídající data, která potvrdila, že dubletní tvary nejsou příliš známou oblastí, jelikož nejlepší výsledek byl u adjektiva *hrubý*, u kterého dokázalo uvést správně všechny tvary pouhých 13 % žáků, u ostatních adjektiv byl tento výsledek vždy pod 3 %. Ve druhé části bylo zkoumáno, jak dokáží žáci dle kontextu věty určit stupňovatelnost adjektiva. Celkový výsledek tohoto cvičení ukázal, že správně posoudit tuto problematiku je schopno pouze 16,9 % žáků, tedy ani ne pětina. Ve cvičení třetím měli dotazovaní určit, které adjektivum je hodnotící a které vztahové, a tudíž které se s čím pojí. Úspěšnost tohoto cvičení byla pouhých 5,5 %. U adjektiv účelových a dějových, tedy u čtvrtého cvičení, se výsledek opět nelišil, zde byla úspěšnost 5,9 %. Páté a poslední cvičení zkoumající konkurenci sufixů *-ní* a *-ný* přineslo trochu lepší výsledek, ale stále s 22,4 % úspěšností nelze hovořit o dobrém výsledku.

Na základě celkového vyhodnocení dotazníků nutno říci, že problematika adjektiv a kategorií námi zkoumaných není žákům na základních školách příliš přiblížena, ačkoliv je učebnice pro druhé stupně reflektují.

Seznam použité literatury

- CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.
- HAVRÁNEK, Bohuslav a JEDLIČKA, Alois. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 1996. s. 80. ISBN 80-7168-306-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2a3fd594-8fb5-481a-a56e-3776889472df>.
- HLUBINKOVÁ, Zuzana. Tvoření adjektiv. *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*, 2013, 117-149.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4., opr. [Odry]: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.
- Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.
- KRAUSOVÁ, Zdeňka, Martina PAŠKOVÁ, Jana VAŇKOVÁ, Pavel RŮŽIČKA, Helena CHÝLOVÁ a Martin PROŠEK. *Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-045-1.
- KRAUSOVÁ, Zdeňka, Renata TERŠOVÁ a Helena CHÝLOVÁ. *Český jazyk 6: pro základní školy a víceletá gymnázia : [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-403-7.
- KVAČKOVÁ, Jaromíra. *Český jazyk 7: učebnice*. 2., aktualiz. vyd. Brno: Nová škola, 2014. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-607-3.
- MIKSOVÁ, Eva a Jitka HÁJKOVÁ. *Český jazyk 6: učebnice*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-880-0.
- Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © Masarykova univerzita, Brno 2012 [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DOPLN%C4%9AK>
- Rámcové vzdělávací programy, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). *Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání)* [online]. Copyright © [cit. 18.04.2021]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

- SyD: Korpusový průzkum variant. *SyD: Korpusový průzkum variant* [online]. Copyright © 2015, [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: <https://syd.korpus.cz/>
- ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zadání č.1	20
Tabulka 2: Celkový výsledek adjektiva <i>hrubý</i>	21
Tabulka 3: <i>hrubý</i> - komparativy	22
Tabulka 4: <i>hrubý</i> - superlativy	22
Tabulka 5: Celkový výsledek adjektiva <i>zadní</i>	25
Tabulka 6: <i>zadní</i> - pozitivy	25
Tabulka 7: <i>zadní</i> - komparativy	26
Tabulka 8: <i>zadní</i> - superlativy	26
Tabulka 9: Celkový výsledek adjektiva <i>snadný</i>	28
Tabulka 10: <i>snadný</i> - pozitivy	28
Tabulka 11: <i>snadný</i> - komparativy	29
Tabulka 12: <i>snadný</i> - superlativy	29
Tabulka 13: Celkový výsledek adjektiva <i>hebký</i>	32
Tabulka 14: <i>hebký</i> - komparativy	32
Tabulka 15: <i>hebký</i> - superlativy	33
Tabulka 16: Zadání č.2	35
Tabulka 17: výsledky druhého cvičení	36
Tabulka 18: Zadání č.3	37
Tabulka 19: výsledky třetího cvičení	37
Tabulka 20: Zadání č.4	38
Tabulka 21: výsledky čtvrtého cvičení	39
Tabulka 22: Zadání č.5	42
Tabulka 23: adjektivum <i>srdeční</i>	43
Tabulka 24: adjektivum <i>srdečný</i>	44
Tabulka 25: adjektivum <i>prodejní</i>	45
Tabulka 26: adjektivum <i>prodejný</i>	46
Tabulka 27: adjektivum <i>obecný</i>	47
Tabulka 28: adjektivum <i>obecní</i>	48
Tabulka 29: Výsledky pátého cvičení	49

Seznam obrázků

Obrázek 1: Psaný jazyk, hrubší a hrubější, ČNK	23
Obrázek 2: Mluvený jazyk, hrubší a hrubější, ČNK	23
Obrázek 3: Psaný jazyk, nejhrubší a nejhrubější, ČNK	24
Obrázek 4: Psaný jazyk, nejzazší a nejzadnější, ČNK	27
Obrázek 5: Psaný jazyk, snazší a snadnější, ČNK	30
Obrázek 6: Mluvený jazyk, snazší a snadnější, ČNK.....	30
Obrázek 7: Psaný jazyk, nejsnazší a nejsnadnější, ČNK.....	31
Obrázek 8: Psaný jazyk, hebčí a hebčejší, ČNK	33
Obrázek 9: Psaný jazyk, čistící a čistící, ČNK.....	39
Obrázek 10: Psaný jazyk, holící a holicí, ČNK.....	40
Obrázek 11:Psaný jazyk, měřící a měřící, ČNK.....	40
Obrázek 12:Psaný jazyk, balící a balící, ČNK	41

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá adjektivy, a to zejména dubletními tvary při stupňování, adjektivy nestupňovatelnými, relačními a vztahovými, účelovými a dějovými a konkurencí sufixů *-ní* a *-ný*. Cílem bylo zjistit, jaké povědomí a znalosti mají o této problematice žáci na druhém stupni základních škol. Kvantitativní výzkum byl realizován prostřednictvím dotazníků. Na základě výzkumu jsme zjistili, že méně jak pětina žáků je schopna správně poznatky aplikovat, ačkoliv mají učivo probráno. Adjektivům by mělo být na druhém stupni věnováno více pozornosti, zejména oblastem námi zkoumaným.

Klíčová slova: adjektiva, dubletní tvary, stupňování, účelová adjektiva, dějová adjektiva, relační adjektiva, kvalitativní adjektiva, druhý stupeň ZŠ

Abstract

This bachelor's thesis focuses on Czech adjectives, particularly the doublets in the comparison of adjectives, Czech non-gradable adjectives, relational adjectives and other specific types of adjectives in the Czech language, as well as the competition of adjective suffixes *-ní* and *-ný*. The main aim of the thesis was to determine the level of knowledge of the topic among lower secondary school pupils. The quantitative research was conducted by questionnaires. The results of the research have shown that less than a fifth of all pupils are able to apply the knowledge into practice appropriately, even though they have learned it in class. Therefore, adjectives should be given more attention at the lower secondary stage, especially the areas examined in the thesis.

Keywords: adjectives, doublets, comparison, relational adjectives, lower secondary stage of elementary education